

NÉHÁNY KÖNYV
A ZRÍNYI KATONAI KIADÓ
IV. NEGYEDÉVI TERVÉBŐL

Szokolovszkij marsall által vezetett szovjet szerzői munkaközösség írta a

HADÁSZAT című munkát, amely nélkülözhetetlen segítséget nyújt néphadseregünk tisztjeinek katonai ismereteik ki szélesítéséhez.

A szerzők tisztázzák a hadászat fogalmát, vizsgálják a hadászatnak a politikával, a gazdasággal és az erkölcsi-politikai tényezőkkel való kapcsolatát, elemzik a harmadik világháború előkészítésére irányuló modern imperialista hadászat lényegét és tartalmát. A könyv áttekintést ad a szovjet hadászat fejlődéséről és jelenlegi helyzetéről, s a burzsoá katonai teoretikusoknak a korszerű háború jellegére és megvívására vonatkozó lényegesebb nézeteiről.

Szovjet szerzői munkaközösség műve a

MAGYARORSZÁGI FELSZABADÍTÓ HADMŰVELETEK
1944—1945 című monográfia.

Ez a könyv — amely a magyar fordításban is megjelenő Nagy Honvédő Háború története című hatkötetes szovjet mű negyedik és ötödik kötetének egy-egy fejezetét foglalja magában — a legújabb kutatások gazdag anyaga alapján mutatja be Magyarország felszabadításának történetét.

Az említett fejezetek megírásakor a szovjet szerzők — az események minél pontosabb, sokoldalúbb megvilágítása érdekében — szorosan együttműködtek az MSZMP Párttörténeti Intézetével és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Intézetével. A közös munka eredményeképpen e kötettel az olvasó már ez év utolsó hónapjában, jóval a Nagy Honvédő Háború 4. és 5. kötetének megjelenése előtt, teljes értékű monográfiát kap a szovjet hadsereg magyarországi harcairól és az ország akkori általános politikai helyzetéről.

Az év utolsó hónapjában jelenik meg *Szentesi Ede* könyve **TALÁLKOZÓHARCOK ÉS ÜTKÖZETEK** címmel.

A szerző először a találkozóharc keletkezését és kialakulását ismerteti, áttekintve annak történelmi útját az ókortól a második világháborúig. Kritikailag elemzi a második világháború számottevőbb találkozóharcait, ismerteti a Horthy-hadsereg ezzel kapcsolatos nézeteit, s végül — a könyv alapvető mondanivalójaként — következtetéseket von le a korszerű háború várható találkozóharcaira és ütközeteire. Képet kapunk e témával kapcsolatos nézetekről, elképzelésekről is.

A könyv mondanivalóját számos vázlat és térképvázlat szemlélteti.

HARASZTI SÁNDOR—PETŐ TIBOR:

ÜTIKALANDOK A RÉGI MAGYARORSZÁGON

Budapest, 1963. Táncsics Kiadó 324 o.

Az előszót és jegyzeteket *dr. Makkai László* készítette

Felhívom történész kollégáim figyelmét erre a nagyon ügyesen összeállított érdekes kis könyvre, amelyet a hadtörténetkutatók is haszonnal forgathatnak. 24 írást közöl, amelynek szerzői, külföldi, Magyarország egyes részét beutazó emberek. Az első utas egy arab kereskedő volt 1151—53 között, az utolsó a gyermekkori mesékből ismert Andersen meseköltő. Megtudjuk a könyvből, hogy hogyan látták közel ezer éven át a régi Magyarország városait, pusztáit, a lakosság foglalkozását, szórakozását, küzdelmes életét az itt járt külföldiek. Persze sok függ attól, hogy az illetők milyen érzésekkel keresték fel országunkat. Némelyikük szeretettel, mások ellenséges érzésekkel, vagy fölényes idegen módján, csak pusztai csikósromantikát láttak-e vagy pedig komolyan felismerték nemzetünk értékeit emberekben, természetadta javakban messze Keletről kelet és nyugat határán megtelepedett magyarság életében.

Nincs terünk arra, hogy ez érdekes könyvecskében közölt összes útleírásokat részletesen ismertessük, csupán néhányra szeretném felhívni olvasóink figyelmét, de azzal a felszólítással, hogy az itt nem említettek is érdemes elolvasni.

Persze találunk felületes, téves alapokon álló ítéleteket is. S ezért nagy jelentőségűnek tartom a Makkai Lászlótól írt bevezetést és ugyancsak tőle minden útleírás előtt annak rövid tartalmi kivonatát és az utazóra vonatkozó személyi adatokat. Makkai bevezetése keresztmetszetben megismerteti velünk a magyarországi útleírások rövid történetét, és minden útleírás előtt annak rövid kivonatát és ami nagyon fontos, az

illető utazó kilétét és hogy milyen célból jött hozzánk és itt mit tapasztalt. Az ugyancsak tőle készített jegyzetekben pedig megmagyarázza a ma esetleg nehezebben érthető helyzeteket és helyesbíti az utazó tévedéseit. Ezzel tehát ezt a kis könyvet — mondhatnám tudományos színvonalra emeli, mert a figyelemmel olvasó mai történetkutató, egy-egy útleírásban az akkori kornak topographiai, harcászati, társadalmi képét találja meg. Hiányként szabadjon megemlíteni, hogy tudomásom szerint találhattak volna még több érdekes útleírást, de bizonyára a könyv kis terjedelme ezt nem engedhette meg.

Egy útleírás azonban feltétlenül közlendő lett volna, ez Tollius Jakab hollandi orvos 1714-ben Amsterdamban megjelent útleírása, benne látogatása a tudós hadvezér, Zrínyi Miklósnál, amikor őt 1660-ban csáktornyai várában meglátogatta és kitűnő képet fest a palota kifinomodott ízléssel berendezett, nagyúri udvartartásáról és ezzel megadja a kezdetet és a hátteret Zrínyi Miklós magánéletről. Ezt a munkát a Zrínyi életével foglalkozó könyvek, Széchy Károly, Markó Árpád és Klaniczay Tibor könyvei is mind megemlítik.

Majdnem valamennyi útleírásból kitűnik az, hogy Mátyás király alatt milyen magas kulturális élet volt hazánkban és, hogy Mohács után milyen nagy zuhanás következett be minden vonalon. De az azután következő leírásokban szinte következetesen találkozunk azzal a megállapítással, hogy Magyarországon az élet nem nehéz, mert a természetadta előnyök, elsőrendű szántóföld, szőlő, állattenyésztés, az életet lényegesen megkönnyíti. Jól esik olvasnunk, hogy a magyar embert általában okos, jó indulatú, vendégszerető, lovagiasan gondolkodó embernek rajzolják.

Az idegenektől reánk maradt útleírások azért is érdekesek, mert az idegen mindig másképp látja a dolgokat, mint a bennszülött. És érdekes megfigyelni, hogy a műveltebb országokból jött utazó sok hiányt fedezett fel, ami természetes, míg a kulturálatlanabb keletről és délről ide utazók sok mindent dicsérnek, ami a nyugatiaknak fel sem tűnik.

A török hódoltság alatt írt levelekben érdekes helyzetjelentéseket olvasunk a törökellenes hadjáratról, a katonai viszonyokról, a várak állapotáról, a nagy francia hadvezérnek, Conde marsall szárnysegédének tollából. Ugyancsak a török időkből olvashatunk két érdekes leírást, az egyiket Pecsevi Ibrahim török történetíró írta és igyekszik kritikusan szemlélni az eseményeket. A másik rendkívül érdekes írás, szerkesztője Evlia Cselebi, a híres török utazó, aki utazásáról 10 kötetet ír

és e munkájának 6. és 7. kötetében írja le magyarországi tapasztalatait 1660 és 1666 között. Ezt a munkát, amelyet Karácsony Imre fordított le annak idején magyarra, azt hiszem sokan ismerik. Hadtörténeti szempontból érdekes benne Pécs, Hatvan, Eger várainak részletes ismertetése. De a könyvnek talán egyik legértékesebb és leghasználhatóbb fejezete Edward Browne angol orvos leírása, akit a királyi tudóstársaság küldött egy keleti tanulmányútra. Kapott feladatához híven mindenütt komoly felkészültséggel tanulmányozta Magyarország társadalmi, gazdasági, bányászati ügyeit. Az idegen utazók közül az ő beszámolója a legfontosabbak. Könyvét 1673-ban adta ki. Különösen érdekes leírásában Esztergom és Érsekújvár várainak helyzete és jelentősége.

Hoffmannsegg Joachim gróf, német természetbúvár a francia forradalom idején járt Magyarországon. Viszontagságos útjáról érdekes megfigyeléseit tette közzé 1793—94-ben Szászországban lakó nénéhez intézett leveleiben, főleg hosszabb ideig tartó budai és pesti tartózkodásáról számol be, igen érdekesen. Leírja a magyar tudósokkal folytatott beszélgetéseit, azután magyar úri családoknál élvezett vendégeskedését. Részt vett nagy báltermekben tartott mulatságokon, részletesen leírja a férfiak és nők öltözködését. Innen leutazott Pécsre, ahol mezőgazdasági tapasztalatokat gyűjtött. Szerinte a hegy bortermező vidék, de nem nagyon szakszerűen művelik. Dicséri a magyar műveltebb osztály tagjainak nyelvtudását, beszélt egy kanonokkal, aki hét nyelven folyékonyan beszélt és nagy társaságban egyszerre három-négy nyelven is szoktak a vendégek egymással érintkezni. Leírja a budai vár akkori állapotát és dicséri benne a Fortuna utcában levő legjobb vendégfogadót, a Fortuna szállodát. Pesten pedig a kávéházakról írja, hogy a legszebbek, amiket valaha is látott.

Andersen, a világhírű dán meseköltő egy törökországi útjáról hazatérve, keresztül utazott Magyarországon, több napot töltött Pest-Budán. Megemlíti, hogy az 1838-i nagy árvíz, mely teljesen elöntötte Pestet, súlyos károkat okozott, de azóta már minden ház felépült. A Nemzeti Színházban meghallgatta Mendelssohn Paulus oratóriumát, igen szép előadásban. Felkereste Gül Baba sírját és a Széchenyitől alapított Nemzeti Kaszinót, amelynek gazdag könyvtárában gyönyörködött.

A Makkai Lászlótól írt bevezetés tudományos szempontból azért is érdekes, mert annak nyolcadik jegyzetében felemlíti mindazokat a bibliographiai munkákat, amelyekből az itt szereplő leírásoknak megfelelő korszakaira vonatkozó források-

kat megtaláljuk. A képanyag kiválasztása szerencsés, mert néhány már általában ismert képen kívül, több eddig ismeretlen tájképet, vár és város tervrajzot, csataképet, népünnepélyeket, a magyar nemzeti viseletet mutató képet találunk. Érdekes például két egymás után megjelenő egykorú rajz fotokópiája, amely Buda távlati képét mutatja 1740-ben és negyven évvel később, 1787-ben. Haraszti Sándor és Pethó Tibor igen hasznos munkát végeztek e könyvecske kiadásával, annak értékét növelik Makkai Lászlónak előszava és magyarázatai. A könyv nyomdatechnikai szempontból izlées kiállítása a Tánicsics Kiadó gondos munkáját dicséri.

*Markó Árpád,
a történelemtudomány kandidátusa*

HADTÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR

MAGYAR KATONÁK ÁTÁLLÁSAI A VÖRÖS HADSEREGHEZ HAZÁNK FELSZABADÍTÁSA SORÁN

1944 őszére a felszabadító Vörös Hadsereg csapatai Magyarország határaihoz érkeztek. Az ország ekkor már negyedik esztendeje hordta az idegen érdekekért vívott háború nyomasztó terheit. A haza megvédésének hamis jelszavával harcba küldött hadseregnek — jelképesen szólva — ekkor már megroppant gerinccel és szakadt inakkal kellett elviselnie a minden addiginál nehezebb megpróbáltatásokat.

A keleti frontra küldött hadosztályok már korábban is súlyos véráldozatot hoztak, s elvesztették erőik javát. Fokozta a nehézségeket, hogy a halottak és sebesültek zöme a fegyverfogaásra legjobban alkalmas korosztályokból adódott. A stratégiai jellegű nyersanyagkészletek erősen megcsappantak, s nem volt lehetőség a háború folytatásához szükséges korszerű nehézfegyverzet előteremtésére sem. Az ipar, a közlekedés dezorganizálódott és nem tudott eleget tenni az arcvonal szükségleteinek. A városok lakossága tömegmértékben szenvedte el a súlyosabbnál súlyosabb légitámadásokat. Az ország külpolitikailag elszigetelődött, s egyre szorosabban a náci Németország pórázára került.

Mindezek még a politikában kevésbé járatos emberek számára is nyilvánvalóvá tették, hogy Horthy Magyarorszáგában valami nincs rendjén, hogy a fasiszta államvezetés a közvetlen katasztrófa szélére jutott.

Mindez kihatott a hadsereg belső helyzetére is. A katonák hangulata mindennek, csak éppen jónak nem volt nevezhető. Ez időre már a talmi győzelmek szertefoszlottak, s a honvédek tömegei belátták, hogy ehhez a háborúhoz semmi közük. Gyökeret vert köztük az a gondolat, hogy céltalanul pusztulnak el Hitler hódításaiért.

Még a horthysta vezetők is elismerik, hogy a Vörös Hadsereg felvilágosító szava termékeny talajra lelt közöttük. A katonák választású elé kerültek, s dönteniük kellett a háború tagadása vagy támogatása között. Mondhatnánk úgy is, hogy ez időre minden honvéd elkészítette a maga számára a 4 háborús év mérlegét.

„Miért bántjuk az oroszokat, mikor ők nem bántottak minket”? „Mit kerestem én a Don partján?” „Miért harcoltam? Sem nekem, sem a családomnak nem lett jobb a sora.” „Mi közöm nekem Hitler háborújához?” „Végső győzelem! Jó-jó, de miért jöttünk hátra a Dontól a Tiszáig?” Egyszerű kérdések voltak ezek, de a fasiszta katonai vezetés egyszerűen nem tudott rájuk meggyőzően válaszolni.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a Horthy-féle honvédség legsebezhetőbb pontja az erkölcsi erő gyengeségében rejlett. 1944 végére a magyar honvéd egyszerűen nem akart tovább harcolni, nem akart saját érdekei ellen cselekedni.

A magyar alakulatok ezen gyenge pontját ismerték a szovjet katonák is. A Vörös Hadsereg a magyarok ellen a fegyveres harcon kívül az igaz szó fegyverével is küzdött. Ez a rendkívül bonyolult feladat a hadseregek és a hadosztályok politikai osztályaira hárult. Az agitációs munka középpontjában az átállások és a tömeges méretű kapitulációk előkészítése és megszervezése állott, bár nagy gondot fordítottak az egyéni megadás érdekében folytatott propagandára is.¹

A magyarok felé folytatott felvilágosító munka formái igen változatosak és sokrétűek voltak. A leghatékonyabb propagandaeszköznek a napi több alkalommal és több hullámhosszon folytatott rádióadások bizonyultak. A Kossuth rádió hírei és közleményei mind a lakosság, mind a katonák széles köreiben ismertté váltak. Zalka Zsigmond százados írja. „Előfordult, hogy egy előljáró egyik tisztársamat (Váraljai József) tetten érte, amint legénységének egy részével a hozzájuk tartozó távbeszélő és rádióközpontban az orosz rádió propaganda előadásait hallgatták, s ezért nekem tényvázlat felvételét rendelte el.”² Bizonyára nem lehet véletlen, hogy ez az alakulat — a 207/11 gépágyús üteg — később Budapest ostroma során a Mária Valéria utcában csatlakozott a szovjet katonákhoz.

1944. december 3-án Tamási környékén állt át Szőlősi

¹ A pártpolitikai munka a szovjet fegyveres erőknél a Nagy Honvédó Háború éveiben. 1941—45. Készítette a K. V. Krajnyukov vezette munkaközösség. Megjelent a Szovjetunió hadügyminisztériuma katonai kiadójánál 1963-ban. L. 15. fejezet.

² HIL HM eln. 1945. Szám nélkül. Zalka Zsigmond jutalmazási ügye.

András főhadnagy alakulata is. „A kiadott parancsot, hogy a harcot vegyük fel, nem teljesítettük. A moszkvai rádió adásait hallgatva éjjel, valamennyien, kb. 100—120 fő, polgári ruhában megszöktünk 2—3 fős csoportokban. Az arcvonalon minden további nélkül átjutottunk. A Vörös Hadsereg tagjai minden fel tartóztatás nélkül hazaengedtek bennünket” — írja Szőlősi főhadnagy.³

A Kossuth rádió adásait tanulmányozva, nyomban feltűnik, hogy a változatos programban milyen nagy helyet kap az átállás gondolatának terjesztése. Az adások hangsúlyozzák, hogy ennek a mozgalomnak általános nemzeti jelentősége van, s alkalmas arra, hogy a szövetséges hatalmak véleményét megváltoztassa Magyarországról. A honvédek előtt leleplezték a horthysta vezetésnek az esküvel és a katonai helytállással kapcsolatos propagandáját is. Bebizonyították, hogy ezeket az eszményeket a fasiszták igazságtalan ügy szolgálatába állították. Az adások hangoztatták, hogy az átállás nem jelent esküszegést, mert az ország vezetői elárulták a népet, s nem jelent gyávaságot sem, mert ez csupán a jogos önvédelem egyik formája.

Íme egy részlet a Kossuth rádió szenvedélyes és meggyőző erejű adásainak egyikéből. „A Függetlenségi Front felszólítja katonáinkat és tisztjeinket, hassanak oda, hogy egész egységek, zárt sorokban menjenek át az oroszokhoz. Az oroszok oldalára átállásnak tömegjelenséggé, tömegmozgalommá kell válnia, még mielőtt a nagy orosz támadás megindul. Minél több honvéd tagadja meg ilyen módon az orosz támadás előtt azt, hogy a németekért harcoljon, annál nyilvánvalóbb lesz, hogy az átmenés az oroszokhoz nem egyszerűen belefáradást jelent a háborúba, hanem egy szabadságért harcoló nép önvédelmét. Az átmenés az oroszokhoz legyen a magyar nemzeti ellenállás szerves része” — hangsúlyozta a Kossuth rádió.⁴ Úgy érzem, hogy ez a megállapítás egyben a mozgalom politikai értékelését is megadja.

Az átállások szervezésében, előkészítésében fontos szerepe volt a nagyerejű hangszórókkal felszerelt propaganda gépkocsiknak, a lövészárkokban vagy a senki földjén elhelyezhető hangerősítő berendezéseknek és a legegyszerűbb propagandaeszköznek, az átkiabálásra szolgáló szócsőnek. Ezek segítségével rendszeres tájékoztatást adtak a TASSZ híreiről, felvilágosító előadásokat tartottak, megszólaltatták az átállt vagy fog-

³ HIL HM eln. 1945. Szám nélkül. Szőlősi András jutalmazási ügye.

⁴ HIL Tanulmányok. 2257 db. 1944. V. 20.

ságba esett katonákat, üzeneteket közvetítettek, megmagyarázták az átállások megszervezésének módjait stb.

Ilyen hangszórós kocsik tevékenykedtek pl. 1944. X. 15-ét követően az 1. magyar hadsereg arcvonala előtt is, s ezek továbbbították Miklós Béla vezérezredes átállásokat elrendelő parancsát.⁵ Ezen a frontszakaszon dolgozott a felvilágosító munkát végző magyar antifasiszták egyike Gyáros László is, aki visszaemlékezésében így ír tevékenységükről. „Mikor az úgynevezett Árpád vonal ellen készítettünk elő támadást a Kárpátokban, csöndes éjszakákon kimentünk a kocsival a két vonal közé, a senki földjére, s egy-két zeneszám után elolvastuk a hadijelentést, majd a felderítők adatai alapján a szembenálló magyar egységhez beszélünk... A magyar katonák meghallották, megértették szavainkat, megfogadták tanácsainkat: tízesével szöktek át naponta. A két hangszórós kocsi valóságos munkaversenyben állt egymással, hogy melyiknek szavára jönnek át többen.” írja Gyáros László.⁶

Az átállások szervezésében jelentős szerepet játszottak a milliószámba terjesztett röplapok is. Szerkesztésükhöz felhasználták a központi anyagokon kívül a szembenálló félről szerzett értesüléseket is. Legtöbbjük névszerint említi a magyar alakulat parancsnokait, közli az egységek hadrendi számait, beszámol hadbírói tárgyalásokról, kivégzésekről, szökésekről. A valóságnak megfelelően beszél a magyar honvédek élelmezésében, felszerelésében rejlő hiányosságokról, a német—magyar ellentétekről stb. Ezek a „helyi” anyagok hihetővé tették a röplapok egyéb jellegű közléseit is, s különösen alkalmasak voltak a katonák befolyásolására. Legtöbbjük végén ott állt a hármass alternatíva; a háborúból való megmenekülés csak úgy lehetséges, ha szembefordulnak a németekkel, s partizánokká lesznek, ha titokban hazaszöknek lakóhelyükre, vagy ha egyenként és csapatosan átmennek a Vörös Hadsereg oldalára.⁷

A megmaradt hadbírói iratok bizonyítják, hogy a röplapok végén levő kétnyelvű záradéknak — „Ezen röplap felmutatója önként jött át a Vörös Hadsereghez. Nem tekinthető hadifogolynak, otthonába távozhat”. — milyen nagy hatása volt a katonákra. Csaknem minden honvéd őrzött magánál valamilyen rejtkehelyen egy ilyen röplapot, hogy abban a bizonyos döntő pillanatban elővehesse.

⁵ HIL HM ein. 1945. 26877.

⁶ HIL Partizán gyűjtemény. M.76.

⁷ A Vörös Hadsereg röplapjairól lásd a következő tanulmányokat: Honvédségi pártmunkás. 1958. VII. hó. 567. o. és Hadtörténelmi Közlemények 1953. 2. sz. 101. o.

Gyakran előfordult, hogy a fogságba jutott honvédek — akik a fasiszta propaganda hatására azt hitték, hogy nyomban kivégzik őket — engedélyt kaptak, hogy visszatérjenek csapat-testükhöz, s felvilágosítsák volt alakulatuk tagjait. Ezután rendszerint kisebb nagyobb csoportokban bajtársaikkal együtt tértek vissza a szovjet katonákhoz.

A hadosztályok politikai munkásai elbeszélgettek a fogságba jutott főtisztekkel, tábormokokkal, s felkérték, hogy írjanak levelet a még harcoló kötelékek parancsnokainak. Gerlóczy László vör. pl. Trunkwalter Ödön, az 5. honv. gyal. ho., és Osztovich Ferenc, a 23. tart. gyal. ho. parancsnokához írt ilyen sorokat: „Felkérlek csapataiddal együtt szüntesd be a hiábavaló harcot. Az országunkat a németektől felszabadító orosz hadsereg előtt tedd le a fegyvert. Sorakozz csapataiddal a hazánkat újjáépítők közé Te is. Hadifogságról vagy elhurcolásról szó sincs. Szállj szembe bátran minden hitetlenkedővel és az emberi rövidlátás minden kicsinységével.”⁸

Az ilyen leveleket aztán parlamenterek vagy magyar hadifogoly tiszték vitték át a még harcoló egységek parancsnokaihoz.

Ennek a hatalmas méretű felvilágosító munkának az eredményei a magyar levéltári anyagok alapján számszerűen nehezen adhatók meg. A veszteségi kimutatások ugyanis hiányosak, s az átállókról, mint eltűntekről, vagy mint fogságba jutottakról beszélnek. Némely esetben azonban ilyen bejegyzések is olvashatók a veszteség oka rovatban: „Az ellenséghez való átshökés”, mint azt a 25/I zászlóalj 1945. január 17-én 8 honvédről jelenti. Érdekes a IV/2 önálló utász század veszteségkimutatása is 1945. február 5-éről. 29 honvédről közlik: „A Balaton partján levő támpontról shökés a Balaton jegén keresztül az ellenséghez.”

A Vörös Hadsereg fogságába jutott honvédek számadatai sem adnak részünkre támpontot, hiszen az átállások döntő ismerve éppen az, hogy az átállók önként, saját elhatározásukból hagyták el csapattesteiket, s nem a harcok során jutottak fogságba.

Ismeretes, hogy 1944 szeptemberében a Horthy-hadsereg 1 074 751 emberrel — tiszt és legénység — rendelkezett. Ez a mennyiség 1945 februárjára — nem számítva a Németországba hurcolt csapatokat — 214 463 főre csökkent.⁹ Joggal gondol-

⁸ HIL HM eln. 1945. 26834.

⁹ Hadtörténelmi Közlemények 1960/2. sz. 227. o.

hatjuk, hogy a fogyatékbba jutott állománynak csupán egy része került fogságba, vagy pusztult el a kilátástalan harcok során. Feltételezhetjük, hogy több tízezerre rúg azok száma, akik politikai jellegű meggyőződésből, vagy egyszerűen csupán a pusztulás előli menekülés jól felfogott egyéni érdekétől hajtva szakítottak a fasiszta rendszerrel.

Figyelemre méltó az a moszkvai jelentés is, mely szerint a Vörös Hadsereg 1944 novemberének végéfelé naponta 500—1000 magyar hadifoglyot ejtett akkor is, amikor egyik magyar arcvonalon sem folytak erőteljesebb szovjet támadások. Nos ez a napi 500—1000 fő nagyrészt az átállók köréből került ki.¹⁰

A felszabadító Vörös Hadsereg előrehaladásával párhuzamosan ez a folyamat méreteiben és jelentőségében egyre növekedett. A Szálasi hadsereg 1945 tavaszára úgy elolvadt, mint a Dunántúl lankáit borító hétakaró. Az átállások, amelyek korábban csupán szórványosan fordultak elő, most egyszerűen tömegjelenséggé váltak.

Nincs módunk arra, hogy a Magyarország felszabadítása idejéből rendelkezésünkre álló több száz ismert átállást felsoroljuk, ezért csupán néhány eset közlésére szorítkozunk. Ilyen jellegű adatokat — pl. a 24. ho. átállásáról — folyóiratunk már eddig is gyakorta közölt.

Botás György, aki a Vörös Hadsereg felderítőjeként harcolt, írja visszaemlékezésében. 1944. november 7-én Poroszló környékén „egy egész magyar század jött át. Áthoztak 3—4 német tisztet is, akik harcra kényszerítették őket. Teljesen felszerelve jöttek át, sebesültjeiket is áthozták.”¹¹

Bánrévénél 3 tiszt, 11 tiszthelyettes és 350 fő legénység ment át „harc nélkül az oroszokhoz”. Polgárdinál pedig a 3. hadsereg Viden kiképzett géppuskás alakulata, az ún. Szemző zászlóalj ment át önkéntesen az arcvonalon. Magukkal vittek 10 tehergépkocsit is fegyverrel, lőszerrel és ruhával megrakva.¹²

A Bükk hegységben 1944. december 14-én állt át az 57. hártárvadász portyázó osztály egyik zászlóalja 1300 fővel. A vállalkozásban részt vevő Kobuvicz Imre így ír erről hivatalos nyilatkozatában. „Mi tiszték egyetértettünk a legénységgel, de mozdulni se tudtunk, mert kb. 60—70 főnyi német táborig csendőr úgy volt elhelyezve, hogy az átszökni készülöket tüzükkel biztosan megölték. Ilyen állapotban voltunk, mikor Boskó Jenő hadnagy csoport segédtiszt kijött az 1. századhoz.

¹⁰ Néplap. 1944. XII. 3.

¹¹ HIL Partizán gyűjtemény. M/59.

¹² HIL HM eln. 1945. 26517.

Az ott szerzett információk után felment a német tábori csendőrökhöz és azokat — amint hallottam — étkezés ürügye alatt levitte a kb. másfél kilométerre levő Uppony községbe. Ezen alkalmat felhasználva mind a három századunk állását azonnal elhagyta és részben átment a Vörös Hadsereghez, részben pedig csoportokra oszolva az erdőségen keresztül otthonukba tértek vissza.” — írja az átállás egyik résztvevője.¹³

Szentkirályi Gusztáv alezredessel az élen 1944. november 11-én teljes egészében átment a Vörös Hadsereghez a 201. honvéd zászlóalj is. A parancsnok kijelentette, hogy azért tettek le a fegyvert, mert felismerte, hogy a háború nem magyar, hanem német érdekekért folyik.¹⁴

A horthyista, majd a nyilas katonai vezetés természetesen mindent megkísérelt, hogy ezt az elemi erejű folyamatot felfertőztassa. Újra és újra kihirdették a rögtönbíráskodást. Rendkívüli katonai törvényszékeket hoztak létre, s megkövetelték, hogy ezek „példaadó” ítéleteket hozzanak. Az agyonlövéseket, akasztásokat az egész hadseregben ki kellett hirdetni, s az ítéletet nyilvánosan kellett végrehajtani. Megengedték, sőt arra ösztönözték a tiszteket, hogy a „harcfegyelem biztosítása” címen éljenek a harcászati szabályzatban megengedett jogkörrel, s a „kishitűeket, gyávákat, vagy szökni akarókat” a helyszínen lőjék agyon. Szinte nem volt olyan parancskihirdetés, ahol ne hangzott volna el a fenyegető „felkoncolandó” szó.

Német mintára, minden jogot megcsúfolva, elrendelték, hogy az átállt vagy megszökött honvédek családtagjai ellen eljárást kell indítani. „Minden alakulat közvetlenül nekem azonnal jelentse, ha az állományába tartozó honvéd vagy rendőr személyek közül bárki igazolatlanul eltűnik, (szökés, önkényű eltávozás, ellenséghez átszökés) hogy a megtorló rendszabályokat hozzátartozóival szemben is azonnal megtehessem, és vagyont elkobozzam.” — rendelte el Beregfy.¹⁵

Kassán 1945. január 5-én 12 honvédet, köztük 6 katonaszökevényt akasztottak fel az utcai lámpatartó oszlopokra, nyakukban táblával „szökevény vagyok, partizán vagyok.”¹⁶ A 12. hadosztálynál 16 fő legénységi állományú egyént végeztek ki szökés kísérlete miatt.¹⁷ Ugron István százados, Szijártó Zoltán szakaszvezetőt, — aki átállt a Vörös Hadsereghez, s egy ellen-

¹³ HIL HM eln. 1945. 36374.

¹⁴ Szabad Nép. 1944. dec. 4. sz.

¹⁵ Honvédségi Rendeleték. 1945. II. 14.

¹⁶ Ladislav Olexa-Vladimir Vipler. A nyilaskereszt árnyékában. Szlovákiai politikai könyvkiadó. Bratislava. 85. o. A városban a fasiszták összesen 76 kivégzést hajtottak végre.

¹⁷ HIL HM eln. 1945. 24390.

támadás alkalmával ismét fogságba került — személyesen lőtte agyon pisztolyával.¹⁸

A Birkei Gorzó András alezredes alá tartozó I. hegyivadász zászlóaljnál Felsőribonyicán egy katonát lőttek agyon az alakulat előtt. Karácsonyi Sándor főhadnagy géppisztolytűzzel kényszerítette a kivezényelt egységet, hogy körmével kaparja be az áldozatot a megásott sírba.¹⁹

A felsorolt adatok, s az itt közölt dokumentumok bizonyítják, hogy a Vörös Hadsereghez történt átállások 1944 végén 1945 elején méreteiben jóval jelentősebbek voltak, mint ahogyan azt eddigi ismereteink alapján gondoltuk. Ezen kérdés figyelmes tanulmányozása nélkül nem érthetjük meg helyesen a Szálasi hadsereg bomlásának folyamatát és a felszabadulás éveinek több más eseményét sem. A fasizmussal szakító és azzal szembeforduló katonatömegek történetének tanulmányozása egyben a magyar antifasiszta mozgalom egy újabb, kevésbé ismert fejezetét tárja fel előttünk.

Gazi József

¹⁸ A szombathelyi honvéd kerület iratai. 1945. 1890. sz.

¹⁹ HIL Partizán gyűjtemény. Cs/42.

1944. december 2.

Szűcs Lajos alhadnagy nyilatkozata Oláh István alhadnagy és szakaszának a Vörös Hadsereg oldalára történő átállásáról.

N y i l a t k o z a t

Oláh István t. alhdgy. bajtársnak a Jutalmazási Bizottságtól kapott felhívással kapcsolatban, büntetőjogi felelősségem tudatában az alábbi nyilatkozatot adom:

Nevezettet 1941. évi október hó óta ismerem. Vele egy időben és egy alakulathoz vonultam be tényleges katonai szolgálatra. A fronton is vele együtt teljesítettünk katonai szolgálatot a volt 10. honv. gy. e. III. zlj-ánál. Mindketten 1944. évi december hó 2-án Sátoraljaújhelyen kerültünk hadifogságba. Fogságbakerülésünk az alábbi körülmények között történt:

1944. évi december hó 1-én részt kellett vennünk egyik zászlós bajtársunk kivégzésén Sátoraljaújhelyen, akit azért végeztek ki, mert szakaszával együtt át akart szökni az oroszok oldalára. Annak ellenére mi elhatároztuk, hogy tovább nem folytatjuk a harcot és nem vonultunk vissza Szlovákiába. Már 1944. október hó 15-óta készültünk ennek megvalósítására, azonban erre kedvező alkalom csak Sátoraljaújhelynél nyílt.

Sátoraljaújhely ellen az orosz hadsereg 1944. december hó 2-án kezdte meg a támadást. Oláh alhdgy. szakasza a Ronyva pataktól a Csörgő útig terjedt, én pedig tőle balra, a Várhegy irányában voltam berendezkedve védelemre. Az oroszok a támadást kb. 21 órakor, a sötétség beálltával kezdték meg. Oláh alhdgy. szakaszkörlete felől nem hallottam tüzelést és csak fogságba kerülésem után tudtam meg, hogy nem vette fel a harcot, hanem a hozzá beosztott légénységgel egyetértve letették a fegyvert. Én hozzá hasonló körülmények között, bevárva a szovjet hadsereg felzárkózását, beszüntettem a már régóta céltalannak látott ellenállást és átmentem az oroszok oldalára. Az orosz katonák bennünket szívélyesen fogadtak és velünk

bajtársias módon bántak. Oláh alhdgy-al a hadifogság idejét is együtt töltöttük el Novi-Szamborban (Ukrajnában). Ugyancsak együtt jelentkeztünk önkéntesen a megalakult új hadseregbe. Attól kezdve a 18./II. gy. zlj. állományában együtt teljesítettünk katonai szolgálatot 1945. évi szeptember hó 1-ig, amikor öt a 6. ho. törzs állományába helyezték át.

Balatonalmádi, 1945. október hó.

Szűcs Lajos alhdgy. s. k.

HIL HM eln. 1946. 27312. — Eredeti tisztázat.

1944. december 21.

Fekete Andor szds. nyilatkozatában beszámol századának a Vörös Hadsereghez történő átállításáról.

Magam és megbízható tiszthelyetteseim mindinkább előkészítettük a talajt az átálláshoz. Megkönnyítette munkámat az, hogy az egyetlen nyilas érzelmű tisztem, Kormos István hdgy., hosszas izgató propaganda után 8 embert tudott találni, akik jelentkeztek a Hunyadi SS. hadosztályba és vele együtt elmentek. Ezek után már biztosabban mozoghattam. Mikor az újabb hátramozgásra a parancsot megkaptam, úgy teljesítettem, hogy csak az irodaszemélyzetet és a betegeteket küldtem hátra, magam 220 emberrel Várgedén maradtam, s ezáltal elértem azt, hogy rólunk senki hivatalosan nem tudott. A községen átvonuló, Szlovákiába irányított magyar és német csapatok kérdésére azt válaszoltam, hogy egységem a község védelmével van megbízva. Mindenki elhitte és így hetekig éltünk Várgedén. Ezidőben a község sok lakójával már teljesen nyíltan beszéltem szándékomról és sok családot én beszéltem le az elmenekülésről, föl-tárva előttük a német és nyilas propaganda hazug voltát.

Midőn az előnyomuló oroszok már csak 8—10 km-re voltak Várgedétől, mindinkább sokasodtak a németek, és ezek mindig jobban kezdtek gyanakodni rám és alakulatomra. December 18-án az éj folyamán észrevétlenül összevontam embe-reimet és anyagommal, lovaimmal együtt elmentünk Korlátiba, amely község a főútvonaltól távol, erdők, hegyek között fekszik. A lakosság itt már teljes mértékben tudta, hogy mit szándékoznak tenni és egy emberként mellénk állt. Időközben már fegyvereket is tudtam szerezni és itt elhatároztuk, hogyha a németek felfedeznek bennünket, fegyverrel szembeszállunk.

December 21-én reggel egyik oroszul tudó zászlósomat, Tele-
rovszky Istvánt, Vörös vezérezredes úr felhívásának értelmé-
ben egy kürtössel és egy fehér zászlót vivő emberrel útbaindí-
tottam a hegyeken keresztül, azon feladattal, hogy az összeköt-
tetést az előnyomuló oroszokkal teremtsék meg. Ez 21-én 9,30
h-kor megtörtént. Utána egységemet, 220 embert, a község fő-
terén sorakoztattam, az anyagot átadtam. A község lakossága
is nagy szeretettel és újongással fogadta a bevonuló oroszokat,
akiknek parancsnoka az én átállásom, valamint a lelkes fogad-
tatás következtében megígérte, hogy a község lakosságának
sem személyi, sem anyagi vonatkozásban semmi bántódása nem
lesz. Ez valóban így is történt. Átállásunkat még aznap este kö-
zölte a moszkvai rádió és utána még 2 napon át visszatért rá
magyar nyelvű hírszolgálatában, mint követendő példára.

Hogy a fentiek valóban így történtek meg, aláírásunkkal
igazoljuk.

Kmf.

Várgede község részéről:

Micsurda Lajos s. k.

Makó László s. k.

közjegyző

Vass József s. k.

Olmon István s. k.

Koreny János s. k.

Korláti község részéről:

Papanetc József s. k.

Tállay Domonkos s. k.

Olvashatatlan aláírás s. k.

HIL HM eln. 1945. 32464. — Másolat.

1945. január 6.

*A Vörös Hadsereg röplapja 102 fő honvédnek
Mór körzetében történő átállításáról számol be.*

A MAGYAR HADSEREG TISZTJEIHEZ
ÉS KATONÁIHOZ

Menjetez haza!

1945. január 6-án, Mór körzetében, a 23. hadosztály 41. gyalogezred egyik századának 102 főnyi legénysége, a tiszték vezetésével átjött a Vörös Hadsereghez. Kihallgatás és lajstromozásuk után a Vörös Hadsereg parancsnoksága egytől-egyig mind hazaengedte őket.

Hazaengedtek az oroszok még ezernyi más magyar tisztet és katonát is, akik átjöttek a Vörös Hadsereg oldalára.

Magyar tiszték és katonák!

Haladéktalanul szüntessétek be a németek oldalán a harcot, amelynek ma már semmi értelme sincs és csak Magyarországot és a magyar népet pusztítja.

Fegyverrel kezetekben gyertek át a Vörös Hadsereg oldalára,

vagy

menjetez haza, hagyjátok ott a pusztulásra ítélt hitlerista hadsereget és Szálasi csapatait.

Ez a röplap igazolványul szolgál a magyar tiszteknek és katonáknak, akik át akarnak jönni a Vörös Hadsereg oldalára.

Hadtörténelmi Múzeum. Nyomtatványtár. 0499. szám. — Nyomtatott röpirat.

1945. január 9.

Wennes Jenő fhdgy. katonái igazolják, hogy az üteg legénysége 3 fő hősi halottat vesztett a németekkel történő összecsapás során, mikor az egység átállt a Vörös Hadsereghez.

T a n ú v a l l o m á s

Kovács Antal hdgy. Sólya József ht. őrm. Dravec Lajos tiz. és Tuzok János őrv. mint tanúk igazoljuk, hogy Wennes Jenő fhdgy. ütege, amikor azt gyalogszázaddá alakították át,

az üteg legénységével, thts-i és ti-i karával közös megállapodás alapján Zuglóban, Budapest külvárosában, 1945. évi január hó 9-én átment az arcvonalon.¹ Wennes Jenő vezetésével 1 tiszt és 45 fő legénység állt át a Vörös Hadsereg oldalára. Tekintettel arra, hogy a tüzérség az arcvonal mögött volt elhelyezve, csak akkor nyílt alkalom az egyszerre való átállásra, amikor az üteget gyalogszázaddá alakították át és azt együttesen az első vonalba küldték. Az arcvonalon való átszivárgás közben az „SS” alakulatokkal összetűzésre került sor. Ezen összetűzés alkalmával hősi halált halt Takács József tiz., Göndör Sándor tiz. és Ust István honv.

*Kovács Antal hdgy.
Sólya József őrm.
Dravec Lajos tiz.
Tuzok János őrv.*

HIL HM eln. 1946. 3955. — Eredeti tisztazat.

1945. január 17.

Romoda Ferenc őrgy. nyilatkozatában beszámol a Vörös Hadsereggel történő találkozásukról.

1945. január 17-én este 10 órakor a német hadsereg Klo-tild utcai harcoló részei és a bennünket körülvevő harckocsi és páncélgépkocsi részek kíséretükkel a legnagyobb csendben elvonultak. Ezt észrevéve 2 szláv nyelvet beszélő embert küldtem át a szemben levő Vörös Hadsereghez, hogy közöljék annak parancsnokával, hogy a németek elvonultak. Január 17-én este 11 órakor a Vörös Hadsereg harcoló részei megjelentek, sőt a Szalay utcán túlhaladtak. Egy orosz százados 8—10 emberrel számbavett bennünket. (1 tőti., 14 főti., 205 legs.) Nagy örömmel és barátsággal fogadott, azután hátrakísértek az ezred, majd a ho. pság-hoz, ahol mindkét helyen megvendégeltek, s orosz nyelvű igazolvánnyal láttak el, melyben kifejezésre juttatták, hogy önként jöttünk át. Én jelentettem az orosz ho. pk-nak, hogy rajtam kívül a Visegrádi, Hollán, Sziget, Honvéd és Juhász Andor utcákban is vannak részek, továbbá, hogy parancsnokom a törzsével a Hollán utcában van. Közölték velünk, hogy ők már az utca egyik házában vannak elhelyezve.

¹ Wennes Jenő vezetésével 1 tiszt és 45 fő legénység állt át a Vörös Hadsereg oldalára.

A kihallgatás befejeztével tényleg egyesültünk a parancsnokkal és az élm. raktár többi részével.

A Vörös Hadsereg ho. parancsnoka a velük való harcra nem szólított fel bennünket, bár ezt szívesen tettük volna. Az orosz ho. pság-on közölték velünk, hogy Debrecenbe kísérnek bennünket az új magyar kormány székhelyére, hogy az új honvédségnél jelentkezzünk. 1945. I. 19-én útnak indítottak bennünket Debrecenbe

HIL HM eln. 1945. 38718. — Eredeti tisztázat.

1945. január 18.

Molnár Mihály főhadnagy nyilatkozatában elmondja: hogyan tagadták meg az áttelepülést Pestről—Budára. Beszámol fogságba jutásának körülményeiről is.

1944. december 31-ig nem sikerült a szovjet hadsereggel az érintkezést felvennem nagy elszigeteltségem miatt. 1944. december 31-e után, illetve 1945. január 15-én azonban elérkezettnek láttam az időt, hogy a parancsnokságom alatt levőkkel együtt elszakadjak a fényszóró rendszer parancsnokságától és átmenjek a felszabadító szovjet hadsereghez.

A fényszóró rendszer akkori pk-a, Szatmári alez. úr, a budapesti tüzérsztyály parancsnokságától kapott parancsa alapján január 15-én hajnali 2 órára adta ki az indulási parancsot, hogy megmaradt embereimmel Budára vonuljak át. (70 fővel, mert a többi lövegfedezetre és a Fehérvári útnál húzódó vasútvonalnál levő harciszakaszon volt már akkor bevetve egy korábbi parancs értelmében).

Az indulás január 15-én reggeli 2 órakor megtörtént a Váci és Irányi utca sarkán levő iskolából. Parancs szerint a Vár ÉNY-i lejtőjén levő svájci követség természetalkotta barlangjába kellett volna átvonulnunk. Átvonulás előtt összegyűjtöttem az egyes ütegek komolyabb elemeit és elmondtam nekik, hogy a további ellenállás ésszerűtlen és csak felesleges vérontáshoz vezetne, ne engedelmeskedjenek a parancsnak, mert így valamennyien vágóhídra kerülünk, a nekünk idegen, német érdekekért. Bár fegyverünk nincs, mondtam, mindenki úgy ahogy tud, maradjon le, szökjön meg és arra törekedjen, hogy családjának és hazájának megmaradhasson. Minden ütegpknak magának kellett vezetnie a legénységét át Budára, parancs

szerint vigyázva a többi ütegbeliekre is, hogy le ne maradjanak (libasorban). A Lánchíd felé közeledve irányt változtattam és a Tőzsde-palota felé igyekeztem. A Nádor utcában hatalmas aknatűzbe kerültünk és a 70 főből, miután szejjel szaladtunk, 27-en értük el a Tőzsde-palota pincéjét (43 főről később hallottam, hogy egyéni módon sikerült elbujkálniok). A Tőzsde-palotában jelentkeztünk Szigligeti Béla szds. úrnál, aki ott a lőszeroszlop parancsnoka volt. (Jelenleg az elvonult 6. honv. hadosztály parancsnokságnál van beosztva). Bár a németek és a nyilasok többször kifogásolták ottlétünket ellenőrzéseik kapcsán, elhitették velük, hogy felsőbb parancsra vagyunk ott, a lőszer Budára való átménteése végett, csak az autókat várjuk, amelyek minden pillanatban megérkezhetnek. 1945. január 18-án hajnali 6 órakor a szovjet hadsereg felszabadító csapatának az egész lőszeroszlop és a megmaradt fényszórós üteg tisztjei és legénysége megadta magát.

HIL HM eln. 1945. 35501. — Eredeti tisztázat.

1945. január 18.

Jegyzőkönyv a 72. honv. határ vadász műszaki gépzászlóaljnak a Vörös Hadsereghez történt átállásáról.

J e g y z ő k ö n y v

Készült 1946. évi február hó 14-én az 1. véhid. zlj. pság-i iroda helységében a volt 72. honvéd határ vadász műszaki gépzászlóaljnak a Vörös Hadsereghez történt átállása tárgyában.

Jelen vannak: Barangó István szds., a volt 72. htv. mű. gépzlj. parancsnoka és Mergancz István szkv., valamint Szatmári József szkv., a volt fenti alakulat tagjai, Molnár Gyula, az 1. véhid. zlj. sgt. mint jegyzőkönyvvezető.

Barangó István szds. az igazság hú előadására történt figyelmeztetése után a következőket adja elő:

1945. évi január hó 18-án a kora reggeli órákban a 72. honvéd határ vadász műszaki gépzlj-al átálltam a Vörös Hadsereghez. A fenti időben a zlj. pság. elhelyezése a Reáltanoda utcában, az 1. szd-é a Sas utcában, a 2. szd-é az Egyetem téren volt.

Az átállás előzményeiről és annak végrehajtásáról az alábbiakat jelentem:

1945. évi I. hó 17-én ti-i és thts-i gyűlést tartottam a

zlj-annál, melyen helyzetájékoztatót adtam a szd. és szak. pk-oknak. Ismertettem, hogy a magyar és német hdt. pság-ok valószínűleg el fogják rendelni a pesti hídfőkben levő egységek visszavonulását Budára. Tudomásukra hoztam, hogy eddig a németek szigorú ellenőrzése miatt a zlj. nem tudta abbeli szándékát végrehajtani, hogy a Vörös Hadsereghez átálljon, most lesz a kellő alkalom, mert az előre várható visszavonulási parancs végrehajtását nem lesz módjukban ellenőrizni. A parancsnokok a cél érdekében kövessenek el mindent, hogy a németek ne tudjanak senkit magukkal kényszeríteni.

A tisztí gyűlésen megjelent tisztek és thtts-eket kértem, hogy tájékoztassanak az egységük hangulatáról. A pk-ok egyöntetű kijelentése szerint senki nem akart a németekkel és nyilasokkal együtt harcolni és Budapestet tönkretenni.

Ezután közöltem, hogy a majd kiadandó visszavonulási pcs-ot nem fogom részükre elrendelni, így őket az előljáró pság-okkal szembeni felelősség alól tehermentesítem.

Az alárendelt parancsnokok kötelessége az, hogy az egységüket védjék meg a német és nyilas terror-fellépés és elhurcolással szemben, s majd a megjelenő Vörös Hadsereg első kötelékénél jelentkezzenek.

A zlj. pság és a két szd. elhelyezési körletében maradt, csak egy honvéd (sváb) ment át a németekkel Budára. Ez a német pság-gal közölte is, hogy a szd-a nem teljesíti a visszavonulási pcs-ot. Azonban a szd. pk. a kiküldött német járőrnek is megtagadta a parancsot és helyben maradt.

A Vörös Hadsereg első alakulatánál a zlj. pság részéről én, mint zlj. pk. azonnal jelentkeztem és kértem a Vörös Hadsereg egységének pk-át, egy kapitányt, hogy az Egyetem téren és a Sas utcában levő szd-ommal is vegye fel az érintkezést, ezt a kérésemet végre is hajtotta. A zlj-amat a Vörös Hadsereg kapitánya összegyűjtötte azzal a magyarázattal, hogy ha szükségük lesz rá, alkalmazni fognak. Erre azonban nem került sor, s mint feleslegeset, a gödöllői, majd a debreceni fogolytáborba szállítottak. Itt 1945. évi III. hó 4-én a volt zlj-amat a felállított új magyar honvédség műszaki egységeihez osztották be.

A zlj. átadásáról semmiféle okmányt nem kaptam.

Barangó István szds.

Szatmári szakaszvezető, a volt zlj. tagja előadja az átállással kapcsolatban, hogy:

az 1945. évi jan. hó 17-i tisztí gyűlésről tudomást szerez-

tem és még azt az utasítást kaptam a szd. pk-omtól, hogy húzzuk az időt és csináljunk úgy, mintha dolgoznánk, nehogy a németek és nyilasok gyanút fogjanak. 24 és 1 h között Herczog Ferenc őrv. hozott egy parancsot a német parancsnokságról, hogy azonnal vonuljunk át Budára. Mi megmondtuk neki, hogy nem megyünk át, mire ő megfenyegetett bennünket, hogy SS katonákat küld értünk. 18-án a reggeli órákban fogásba estünk.

Szatmári József szkv.

Mergancz szkv., a zlj. volt tagja elődje az átállással kapcsolatban, hogy:

az 1945. évi I. 17-i tiszti és thtts-i gyűlés után részlegemmel állandóan olyan mozgásokat végeztem, mellyel az ott levő német és nyilas katonák előtt a Budára való visszavonulási parancs végrehajtásának látszatát keltettem. Ezzel időt nyerve a gyanút — hogy részlegem nem teljesíti a visszavonulási parancsot — eloszlattam.

Mergancz István szkv.

A jegyzőkönyv felolvasása után jóváhagyva és aláírva.

Kmf.

*Molnár Gyula szds.
jk. vezető*

HIL Az 1947. évi párizsi békeszerződést előkészítő bizottság katonai iratai. 14. doboz. 30. szám. — Eredeti tisztázat.

1945. február 8.

Németh Dezső őrnagy nyilatkozata a Vörös Hadsereghez Budán, a Testnevelési Főiskolán történt állásukról.

Vörös Gyula vk. ezredes úrtól parancsot kaptam, hogy lehetőség szerint minél több anyagi ellátó intézetet juttassak át az oroszokhoz teljes felszerelésével az új magyar hadsereg részére. Ennek alapján a 103. Mateosz tehergépkocsi oszlopnak, majd az I. hadtest löellátóoszlopnak teljes felszereléssel való átállítását szerveztem meg. Ezeket az intézeteket az I. hadtest parancsnokság idejében kiadott parancsait mellőzve, nem vontam vissza, őket az átállásra vonatkozóan utasításokkal, tolmá-

csokkal láttam el. Az átállásuk ezek alapján minden veszteség nélkül simán volt végrehajtható. Legénységük zöme jelenleg is az új magyar hadseregben teljesít szolgálatot. A löellátóoszlop legénysége pedig hősiessen harcolt az oroszok oldalán Buda felszabadításáért. Ugyancsak ők segítették elő a Testnevelési Főiskolán levő részek felszabadítását is. A Tőzsde-palotában átvett I. hadtest lőszerkezelőoszloppal az I. hadtest lőszerkészletének kétharmad részét juttattam át az oroszokhoz.²

1945. február 3-án az I. hadtest vkf-től írásban parancsot kaptam, hogy a Testnevelési Főiskolán levő részekkel azonnal települjek hátra, s az új települési helyet jelentsem. Az oroszokkal ekkor már tárgyalásokat folytattunk, amelyben felszabadításunkhoz a Testnevelési Főiskola irányába egy ékszerű előretörést kértünk. Ezért elhatároztam, hogy a parancsot nem hajtom végre. Megtévesztésül, a parancs végrehajtását 4 óra elteltével jelentettem. Ezen megtévesztést szolgáló jelentésemben új települési helyünknek a Mészáros utca 15. sz. alatti házat adtam meg. Oda azonban csak egy beteg hadapródörmezt és két honvédet küldtem hátra, hogy a továbbiakban a részünkre odaérkező parancsokat átvegyék és hozzánk küldjék. Közbejött akadályok miatt az oroszok által ígért előretérés csak február 8-ra volt beállítható. Az I. hadtestparancsnokság időközben megállapította, hogy a hátratelepülésre vonatkozó parancsot nem teljesítettük és valótlan jelentést adtam le. Ezért 1945. február 7-én Hindy altábornagy írásban elrendelte a Testnevelési Főiskolán levő részek és az ott összegyülekezett tisztek letartóztatását. Erre egy 20 főből álló csendőrosztagot vezényeltek ki. A csendőrök azonnal hátra akartak kísérni bennünket. Sikerült a hátrakísérésre reggelig haladékot kapnunk. Közben Szűcs hadnagy parancsnoksága alatt egy járőrrel az oroszoktól gyors segítséget kértem. Az I. hadtestparancsnokság pedig a bennünket őrző csendőrosztagot német SS gyalogsággal váltatta le. Hajnalban az oroszok előretörése a németeket meglepte. A folyton közeledő harcizaj mellett az épületben a németekre vetettük magunkat. A német századparancsnok elfogása a német századnál pánikot idézett elő. A németek menekülésszerűen visszavonultak. Ekkor Rotov Mihály tolmácsca a megbeszélés szerint előnyomuló oroszok elé mentem. A benyomuló oroszok a Testnevelési Főiskolán levő törzs harcképes legénységét és tisztjeit a németek elleni további harcra vették igénybe. Az orosz századparancsnok kíséretében az elő-

² L. a 7. sz. dokumentumot.

nyomulás folytatása közben, vele együtt, megsebesültem. Az átálláskor személyesen a teljes hadipénztár 18 millió pengő pénzkészletét jegyzőkönyvileg adtuk át az oroszoknak, akik kérésünkre kijelentették, hogy a pénztári napló szerint átadott 18 millió pengőt az új magyar kormány részére Debrecenbe fogják szállítani. Az átállásunk előtti napokat arra használtam fel, hogy a megmaradt lőszerkészlet zömét a hadtestparancsnokság I. c. vk. tisztjének tudta nélkül a Déli pályaudvar rak-tárépületeibe szállíttattam. Az átállásunk után az oroszokkal ezt közölve, még aznap, azt is birtokba vettük. Az átállással az I. hadtest legfontosabb anyagi szerveit, a teljes hadipénztárt és a németek elől még megmentett lőszeret hoztam át az oroszokhoz. Az I. hadtestparancsnokság anyagi vk. tisztje ezen szervek és anyagok nélkül az alagútban teljes tehetetlenségre lett kárhozható. A legválságosabb időszakban az anyagi ellátás az átállásunkkal teljesen megszűnt. Ennek volt köszönhető, hogy a kitörés, amelyről mi nem tudtunk, magyar részről már eleve teljes sikertelenségre volt ítélve, mert annak anyagi meg-alapozásához az I. hadtestparancsnokság megfelelő szervekkel és anyagokkal már nem rendelkezett.³

HIL HM eln. 1945. 37552. — Eredeti tisztázatot.

1945. március 28.

Hummer Ferenc nyilatkozata a parancsnoksága alatt álló zászlóaljnak a Vörös Hadseregben történt átállásáról.

Kapuváron március 25-én vagoniroztak ki, 26-án foglalt a zászlóalj védőállást Acsalagon.

A megérkezés után délután gyűlést hívtam össze, melyen részt vett öt tiszthelyettes is, kiket annyira megbízhatónak tartottam, hogy az ott elhangzottakat nem fecsegik ki idő előtt. Ezen a tiszti gyűlésen ismertettem a helyzetet és kijelentettem, hogy egy csöpp magyar vért sem engedek áldozni stb. A mon-dottakat magunkévá téve, elhatároztuk, hogy még harc árán is átmegyünk az orosz hadsereghez. A gyűlésen egyetlen egy ellentmondás nem volt, mert már a kik. iskolánál is állandó előkészítés történt részemről az átállásra.

³ Nevezett állításait több, nyilatkozatához hasonló tartalmú igazolással bizonyítja.

Március 28-án a déli órákban egy német főhadnagy harcálláspontomra jött és parancsot hozott a védő német parancsnokságtól, hogy Csornánál támadjak. Ezt a parancsot megtagadtam. Kb. 21 órakor a dandárparancsnok parancsát vettem, hogy vonuljak vissza Mosonszentjánosra és ott az általuk kijelölt védőállást foglaljam el. Ezt a parancsot sem teljesítettem.

A hajnali órákban a német védő rész parancsnokát agyonlőttem, mert kényszeríteni akart arra, hogy támadjak. Kb. 6 óra tájban, amikor az oroszok elérték Csorna É-ot, a teljes zászlóaljjal, vonattal átjöttem. Amikor a németek az átállást észrevették, 4 német repülőgép mélyrepüléssel támadta és egy aknavető csoport, mely Acsalagtól 2 km-re volt, aknavető tüzellel árasztotta el az átálló zászlóaljat.

Csornán a támadó orosz parancsnoknál jelentkeztem és kértem, hogy irányítson Budapestre a Vörös János-féle hadsereghez. A parancsnok kitörő lelkesedéssel fogadott. Kért, hogy amire szüksége van, azt adjuk át neki. Átadtam a saját személygépkocsimat, kb. 35 fogatolt járművet, rengeteg gyógyszert, élelmet stb. Az átállásról adott egy igazolványt, valamint egy orosz hadnagyot, aki kísért bennünket azért, hogy bántódásunk ne essék az úton. Az átállással megnyílt az út Bősárkány irányába és az átállás adott impulzust a dandár többi részének is az átjövetelre.⁴

HIL HM eln. 1945. 39499. — Eredeti tiszttázat.

⁴ Acsalag község által kiállított igazolvány így bizonyítja Hummer Ferenc szds. tevékenységét. „Tudomása van az előjárásnak arról, hogy III. 28-án a déli órákban a visszavonuló német egység parancsnoka bement a magyar parancsnokságra és Hummer Ferenc századost pisztollyal kényszerítette a támadás levezetésére Csornánál, amit nevezett megtagadott és azáltal a községet a háború okozta károktól megmentette és ugyenezen német pk-t hajnalban agyonlőtte.

Igazoljuk továbbá azt is, hogy Hummer Ferenc szds. a községben tárolt szalonának egy részét a községi bíró kérésére a község szegényei részére itt hagyta ...”

BIBLIOGRÁFIA

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK HADTÖRTÉNELMI REPERTÓRIUMA

1963.

I. RÉSZ

A REPERTÓRIUM BEOSZTÁSA:

Bibliográfiák, kronológiák

A marxizmus-leninizmus a háborúról, a hadseregről és a hadtudományról

A hadtörténelemírás kérdései, katonai könyvtár-, levéltár- és múzeumügy

A haditechnika története

A hadtudomány és a hadművészet története

Ókori és középkori hadtörténelem

Újkori hadtörténelem

Napóleoni háborúk

Balkán-háború

Az első világháború és előzményei

Legújabbkori hadtörténelem

A két világháború közötti korszak hadtörténelme

Második világháború

A háború jellege, a második világháború hadtörténetírása problémái, kronológiák, dokumentumok

A második világháború politikai és diplomáciai története

Általános és egyéb kérdések

A második világháború hadművészetének története

A Lengyelország elleni hadjárat 1939-ben

Nyugati hadszíntér

Keleti hadszíntér

A Nagy Honvédó Háború hadművészettörténete

A Szovjetunió hadi, gazdasági, társadalmi potenciálja a Nagy Honvédó Háborúban

Észak-afrikai, földközi-tengeri, olaszországi, balkáni hadszíntér

A második front

Távol-keleti hadszíntér

Antifasiszta ellenállási mozgalom és partizánharcok a második világháborúban

Hadtörténelem országok szerint:*

<i>Algéria</i>	<i>Magyarország</i>
<i>Amerikai Egyesült Államok</i>	<i>Németország</i>
<i>Anglia</i>	<i>Német Demokratikus Köztársaság</i>
<i>Ausztria</i>	<i>Német Szövetségi Köztársaság</i>
<i>Bulgária</i>	<i>Olaszország</i>
<i>Csehszlovákia</i>	<i>Paraguay</i>
<i>Egyiptom</i>	<i>Portugália</i>
<i>Japán</i>	<i>Románia</i>
<i>Kongó</i>	<i>Spanyolország</i>
<i>Korea</i>	<i>Svájc</i>
<i>Kuba</i>	<i>Szovjetunió</i>
<i>Lengyelország</i>	<i>Törökország</i>

* A második világháború anyaga az egyes országoknál nem szerepel.

A FELDOLGOZOTT FOLYÓIRATOK JEGYZÉKE A RÖVIDÍTÉSEK BETÜRENDJÉBEN

AHR	The American Historical Review
AQ	The Army Quarterly
ASM	Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift
BI	Bundesheer Illustrierte
CCH	Ceskoslovensky Casopis Historicky
CHM	Cahiers d'Histoire Mondiale
EHR	The English Historical Review
FAF	Forces Aériennes Françaises
Fg	Feldgrau
FT	Flugwehr und Technik
H	Historia
HC	Historicky Casopis
HisP	Historijski Pregled
HJ	The Historical Journal
HV	Historie a Vojenství
HZ	Historische Zeitschrift
IA	Isztorieseszkij Arhiv
IP	Isztorieseszkij Pregled
ISzSzSzR	Isztorija SzSzSzR
JMH	The Journal of Modern History
JSAHR	Journal of the Society for Army Historical Research
K	Kommunist
Ko	Korunk
KVSZ	Kommunist Vooruzsennüh Szil
KZ	Krasznaja Zvezda
Le	Lengyelország
LV	Landes-Verteidigung
M	Militärwesen
MÖG	Mitteilungen des Instituts für Österreichischen Geschichtsforschung
MR	Military Review
MRE	Mitteilungen für die Reserveoffiziere der Bundeswehr
MW	Mysł Wojskowa
MZs	Mezsdunarodnaja Zsizm'
NAA	Narodü Azii i Afriki
NNI	Novaja i Novejsaja Isztorija
ÖMZ	Österreichische Militärische Zeitschrift
PH	Przegląd Historyczny
PKI	Panzer, Kampftruppen, Infanterie
PKw	Przegląd Kwatermistrzowski
PWL	Przegląd Wojsk Lądowych
RAF	The Royal Air Forces Quarterly
RDN	Revue de Defense Nationale
RH	Revue Historique
RHA	Revue Historique de l'Armée

RHDGM	Revue d'Histoire de la Deuxieme Guerre Mondiale
RM	Rivista Militare
RMG	Revue Militaire Générale
RMI	Rèvue Militaire d'Information
RMS	Revue Militaire Suisse
RSR	Rassegna Storica del Risorgimento
RUSIJ	The Royal United Service Institution Journal
S	Der Soldat
SA	Schweizer Artillerist
SH	Sbornik Historicky
SRI	Studii Revista de Istorie
St	Der Stahlhelm
SuT	Soldat und Technik
SZG	Schweizerische Zeitschrift für Geschichte
Tr	Truppenienst
Trp	Truppenpraxis
TSzSZA	Tül i Sznabzsenii Szovetszkoi Armii
VC	Vlastivedny Casopis
VD	Vojno Delo
VDI	Vesznik Drevnej Isztorii
VF	Voproszú Filozofii
VG	Vojni Glasnik
VI	Voproszú Isztorii
VISz	Voenna Isztoriceszki Szbornik
VIZs	Voenna Isztoriceszki Zsurnal
VM	Voennaja Múszl'
Vo	Vojenstvi
VoG	Vojnoistorijski Glasnik
VOM	Voenna Miszól
VV	Voennüj Vesznik
VVM	Vesnik Vojnog Muzeja Jugoslovenske Narodne Armije
VZ	Voennüe Znanija
W	Wehrkunde
WK	Der Widerstandskämpfer
WL	Wojsko Ludowe
WM	Wehrtechnische Monatshefte
WPH	Wojskowy Przegląd Historyczny
WPL	Wojskowy Przegląd Lotniczy
WR	Wehrwissenschaftliche Rundschau
ZG	Zeitschrift der Geschichtswissenschaft
ZM	Zeitschrift für Militärgeschichte

Bibliográfiák, kronológiák

- Auswahlbibliographie zur Schlacht an der Wolga 1942-43 (Erscheinungsjahre 1958-1962) — ZM, 1962. 2. sz. 267-269. p.
[Az 1942/43. évi volgai csata válogatott bibliográfiája, az 1958-1962. között megjelent könyvek és cikkek alapján.]
- Bibliografia dziejów Ludowego Wojska Polskiego w latach 1943-1948. Materiały z lat 1943-1963. Oprac.: Felicja Czaplicka, Janusz Kapuscik, itd. — WPH, 1963. 3/4. sz. 679-739. p.
[A Lengyel Néphadsereg 1943-1948. évi történetének bibliográfiája. 1943-1963. években megjelent munkák.]
- Bibliografi jugoslovenske istoriografije 1956-1959. (Clanci.) — VoG, 1963. 1. sz. 95-101. p.
[Jugoszláv történeti bibliográfia 1956-1959. Tanulmányok.]
- Bibliografija strane istoriografije o drugom svetskom ratu. — VoG, 1963. 1. sz. 102-104. p.
[A második világháborúra vonatkozó idegennyelvű bibliográfia.]
- Bibliographie. Assurée par les soins de M. Debyzer et de la Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine. — RHDGM, 1963. 49. sz. 129-140., 50. sz. 113-128., 51. sz. 99-108., 52. sz. 109-124. p.
[A második világháborúról 1962 szeptember — 1963 szeptember között megjelent művek bibliográfiája.]
- Bibliographie sur l'histoire de la résistance en Europe. — RHDGM, 1963. 49. sz. 141-144., 51. sz. 109-112. p.
[Bibliográfia az európai ellenállási mozgalom történetéről.]
- Bibliographie. — Zeitschriftenaufsätze zur deutschen und zur allgemeinen Geschichte. — ZG, 1963. 2. sz. 439-455., 7. sz. 1398-1410. p.
[Bibliográfia. — Német és egyetemes történeti cikcrepertórium.]
- Druhá světová válka. Vyberová bibliografie české a slovenské knižní a časopisecké literatury 1958 — kveten 1963. Sestavili: Stanislav Šir, Radmila Voláková. — HV, 1963. 4. sz. 122-159. p.

[A második világháború bibliográfiája. Válogatott bibliográfia az 1958 — 1963 május között megjelent cseh és szlovák könyvekről és tanulmányokról.]

Groeneveld, Ed. G.: Bibliographie néerlandaise de la deuxième guerre mondiale. — RHDGM, 1963. 50. sz. 103—112. p.

[A második világháborúra vonatkozó holland történeti bibliográfia.]

Knigi po isztorij vojn i voennogo iszkušszstva. — Sztat'i po voennoj isztorij v szovetszkij isztoriceszkij zsurnalah. — VIZs. 1963. 1. sz. 120—123., 5. sz. 122—125., 12. sz. 102—110. p.

[Bibliográfia. — Hadtörténeti és hadművészettörténeti könyvek. — Hadtörténeti cikkek a szovjet történeti folyóiratokban.]

Kriege und Wirren in unserer Gegenwart. — SuT, 1963. 4. sz. 204—205. p. [Kimutatás az 1944—1962. közti időszakban lezajlott háborúkról és felkelésekről — országonként.]

A marxizmus—leninizmus a háborúról, a hadseregről és a hadtudományról

Baz', I. — Ivanov, K.: Marksizsm—leninizm i szovetszkaja voennaja nauka. — VM, 1963. 12. sz. 3—18. p.

[A marxizmus—leninizmus és a szovjet hadtudomány.]

Cvetajev, E.: Sztanovenie F. Engel'szaka kak voennogo teoretika proletariata. — VIZs, 1963. 11. sz. 106—112. p. [Hogyan lett Engels a proletariátus katonai teoretikusa?]

Gol'man, L.: Voенно-isztoriceszkie voproszú v 15—22 tomah vtorogo izda-

Materialy do bibliografii 2. vojny swiatowej. Oprac. S. Jellenta, J. Kapuscik itd. — WPH, 1963. 1. sz. 448—464., 2. sz. 327—338. p.

[Anyag a második világháború bibliográfiájához.]

Michel, Henri: Bibliographie sur les maquis. — RHDGM, 1963. 49. sz. 111—120. p.

[Bibliográfia a francia ellenállási mozgalomról.]

Militärgeschichtliche Daten Januar bis März 1963. — ZM, 1962. 2. sz. 272. p.

[1963. jan.—márc. közti katonatörténeti dátumok. Hadtörténeti eseménynaplár.]

Volkov, E.: Ju. M. Sokal'szkij i voennomorszkaja bibliografija. — VIZs, 1963. 4. sz. 114—116. p.

[Sokalszkij és a haditen.gerészeti bibliográfia.]

Zeitschriftenausätze zur Militärgeschichte. 1. Halbj. 1962. (Teil I—II). Zgst. v. J. Schunke. — ZM, 1963. 3. sz. 377—382., 4. sz. 501—510. p.

[Hadtörténeti folyóiratcikkek. 1962. I. félv. I—II. rész.]

nija Szocsinenij K. Marksza i F. Engel'sza. — VIZs, 1963. 11. sz. 90—99. p.

[Hadtörténeti kérdések Marx—Engels Művei 2. kiadásának 15—22. kötetében.]

Kourimsky, Milan: Prispěvek ke studiu vojenského díla Bedricha Engelse. — HV, 1963. 5. sz. 832—863. p. [Adalék Engels katonai művei tanulmányozásához.]

A hadtörténelemrész kérdései, katonai könyvtár-, levéltár- és múzeumügy

Basore, Erna K.: A tangled ball of yarn. — MR, 1963. 5. sz. 46—49. p.

[A történelem tanulmányozásának haszna a katonák számára.]

Bauer, Ed.: Plaidoyer pour l'histoire militaire. — RMS, 1963. 10. sz. 480—491. p.

[Allásfogalás a hadtörténelem mellett.]

Betz, Hans-Georg: Geschichtsschreibung und Kriegsschuldfrage. — WR, 1963. 11. sz. 651—653. p.

[A történetírás és a háborús felelősség kérdése.]

Benavides, Moro: Valeur de l'Historie. — RHA, 1963. 3. sz. 5—14. p.

[A hadtörténelmi tanulmányok értéke.]

Jackson, W. G. F.: Forward-looking retrospect. — MR, 1963. 6. sz. 66—77. p.

[A hadtörténet tanulmányozásának jelentősége az atomkorban.]

Muff, Wolfgang: Soldat and Tradition. PKI, 1963. 3. sz. 1—2. p.

[A katona és a hagyomány.]

Rohwer, Jürgen: Kriegsgeschichte als Hilfswissenschaft der Wehrtechnik, dargestellt am Beispiel der „Interdiction“ in Korea. — WM, 1963. 7. sz. 257—271. p.

[A hadtörténelem, mint a haditechnika segédtudománya, a koreai háború példájával ábrázolva.]

Sprung, G. M. C.: Gedanken über die Militärische Tradition in der heutigen Zeit. — WR, 1963. 3. sz. 121—130. p.

[Gondolatok a katonai tradícióról a jelenkorban.]

Strawson, J. M.: Macaulay as military historian. — AQ, 1963. 86. köt. 1. sz. 54—62. 2. sz. 184—192. p. 87. köt. 1. sz. 99—107. p.

[Macaulay mint hadtörténész.]

- Zsádov, A. Sz.: O naszucsnuh zadacсах voenno-izstoricseszkaj rabotü. — KZ, 1963. 21. sz. 2—3. p.
[A hadtörténeti munka sürgös feladatairól.]
- Ganockij, N.: Voenno-izstoricseszkaja konferencija v Rosztovye na-Donu. — VIZs, 1963. 7. sz. 117—119. p.
[Had-történeti konferencia a doni Rosztovban.]
- Kawig, Hans Joachim: I. Militärgeschichtliche Konferenz der Nationalen Volksarmee. — ZM, 1962. 2. sz. 250—251. p.
[A Nemzeti Néphadsereg 1. Katonai történeti konferenciája.]
- Konferencija vojevnykh historiku NDR v Postupimi. — HV, 1963. 3. sz. 529—531. p.
[Had-történeti konferencia Potsdamban. 1963. március 27—28.]
- Voronov, G.: Voenno-izstoricseszkaja konferencija v Leningradskom dome oficerov. — VIZs, 1963. 6. sz. 115—116. p.
[Had-történeti konferencia a leningrádi Tiszti Klubban.]
- Birjuzov, Sz.: Zadaci voenno-izstoricseszkaj rabotü v Vooruzsennü Szilah v szvete resenij ijun'szkogo Plenuma CK KPSzSz. — VM, 1963. 9. sz. 3—16. p.
[A hadtörténeti munka feladatai a hadseregben a SzKP KB júniusi plenumának határozatai szerint.]
- Spering, Heinz: Besuch des Militärhistorischen Instituts in Prag. — ZM, 1962. 2. sz. 253—255. p.
[A keletnémet Had-történeti Intézet tanulmányi csoportjának látogatása Prágában.]
- Voennaja Isztorija i Bundeszver. — VIZs, 1963. 6. sz. 116—121. p.
[A hadtörténelem és a nyugatnémet Bundeswehr.]
- Charisius, Albrecht: Über die Rolle und die Organe der kriegsgeschichtlichen Arbeit in der Bundeswehr (II). — ZM, 1962. 2. sz. 245—250. p.
[A hadtörténeti munka szerepéről és szervezetről a nyugatnémet Bundeswehr-nél. II. rész.]
- Elser, Gerhard: Über amerikanische Quellen zur deutschen Kriegsgeschichte 1939—1945 (Schluss). — Fg, 1962. 6. sz. 175—181. p.
[A német hadtörténelem amerikai forrásairól. 1939—1945. Befejező rész.]
- Charisius, Albrecht: Zum kriegsgeschichtlichen Unterricht in der Bundeswehr. — ZM, 1963. 3. sz. 362—371. p.
[A hadtörténeti oktatás a nyugatnémet Bundeswehr-nél.]
- Ambros, Eduard: Wie studiert der junge Offizier Kriegsgeschichte? Dargestellt am „Wehraum Kärnten“. — Tr, 1963. 3. sz. 182—185. p.
[Hogyan tanulmányozza a fiatal tiszta a hadtörténelmet? Karintia hadtörténelmének példájával bemutatva.]
- Suire: Vertu des traditions militaires. — RMI, 1963. 352. sz. 68—77. p.
[A katonai hagyományok értéke.]
- Episev, A.: Voennaja isztorija — vaznejszj ucasztozok ideologicseszkaj rabotü. — VIZs, 1963. 1. sz. 3—7. p.
[A hadtörténelem — az ideológiai munka legfontosabb területe.]
- Horváth Miklós: Platz und Bedeutung des Unterrichts der Kriegsgeschichte in der Zeit der Raketen und nuklearen Waffen von unbegrenzter Stärke. — ÖMZ, 1963. 2. sz. 86—89. p.
[A hadtörténelem oktatásának helye és jelentősége a rakéta és nukleáris fegyverek korszakában.]
- Krupcsenko, I.: O prepodavanii isztorij voennogo ucsebnü zavedenijah. — VIZs, 1963. 9. sz. 39—47. p.
[A hadművészet történetének oktatásáról a katonai főiskolákon.]
- Kulisev, F.: O prepodavanii isztorij vojn i voennogo iszkuszsztva v vüszsij voenno-ucsebnü zavedenijah. — VM, 1963. 8. sz. 50—58. p.
[A hadtörténet és a hadművészet-történet oktatásáról a felsőfokú katonai tanintézetekben.]
- Voennaja isztorija — mogucee sredszto voszpitanija patriotizma. — VIZs, 1963. 5. sz. 3—11. p.
[A hadtörténet a hazafias nevelés legjobb eszköze.]
- Treti kongresz mezinárodni muzejni asociace v Londyne. — HV, 1963. 5. sz. 887—894. p.
[A Nemzetközi Múzeumi Szövetség 3. kongresszusa Londonban.]
- Verzsbickij, V.: Materialü po voennoj isztorij SzSzsZr v Goszudarsztvennom isztoricseszkom muzee. — VIZs, 1963. 6. sz. 127—128. p.
[A Szovjetunió hadtörténetére vonatkozó anyagok az Állami Történeti Múzeumban.]
- Al'tsuller, R. E. — Klimova, Sz. V.: Relikvii boevoj szlavü. (Dokumentü i materialü novoj ékspozicii v Goszudarsztvennom Isztoricseszkom Muzee). — ISzSzsZr, 1963. 1. sz. 228—233. p.
[A harc dicsőség ereklyéi. Dokumentumok és anyagok a Szovjetunió Állami Történeti Múzeumának új kiállításán.]
- Mironov, P.: Relikvii vekovoj družbü. — KZ, 1963. 212. sz. 5. p.
[Az orosz–bolgár fegyverbarátság múzeumában Szófiában.]
- Vitezstvi bude nase. — HV, 1963. 3. sz. 531—533. p.
[„Miénk lesz a győzelem” című kiállítás a Klement Gottwald Múzeumban, a Csehszlovák Néphadsereg harcbevételének 20. évfordulója alkalmából.]
- Urrisk, O. R.: Das Heeresgeschichtliche Museum. — S, 1963. 7. sz. 11. p.
[Az osztrák Had-történeti Múzeum.]

Der Soldat war zu Besuch im Museum der Militärakademie. — S, 1963. 3. sz. 8. p.

[Látogatás az osztrák katonai akadémia múzeumában.]

Fauland, Ferdinand: Wirklich nur Blech? — S, 1963. 1. sz. 11. 2. sz. 11., 3. sz. 11., 18. sz. 11., 19. sz. 11., 20. sz. 11., 21. sz. 11., 22. sz. 11., 23. sz. 11., 24. sz. 11. p.

[Régi osztrák rendjelek és kitüntetések.]

Masson, P.: Une démonstration militaire qui fait du bruit. — RMS, 1963. 6. sz. 288—289. p.

[Katonai anyagok bemutatása Svájcban.]

Morelli, Emilia: I fondi archivistici del Museo Centrale del Risorgimento. — RSR, 1963. 1. sz. 97—106., 4. sz. 550—555. p.

[A Museo Centrale del Risorgimento levéltári anyaga.]

Mitrovic, Dragomir: Kratak istorijat

postanka i razvoja vojnih arhiva. — VoG, 1963. 1. sz. 71—87. p.

[A hadilevéltárak felállításának és fejlődésének rövid vázlata.]

Benes, Frantisek: Pecet jako pramen pro vojenskou historii. — HV, 1963. 2. sz. 277—294. p.

[A pecsét, mint a hadtörténelem forrásanyaga.]

Glain: La Croix Rouge a cent ans. — RHA, 1963. 2. sz. 32—54. p.

[A Vöröskereszt születésének századik évfordulójára. Hadtörténelmi áttekintés.]

Jean Henri Dunant. Der Schöpfer des Roten Kreuzes. 8. Mai 1828 in Genf — 30. Oktober 1910 in Heiden. — SuT, 1963. 10. sz. 583—584. p.

[Dunant, a Vöröskereszt megalapítója.]

Wietersheim, G. v.: 100 Jahre Internationales Rotes Kreuz. — PKI, 1963. 5. sz. 22. p.

[Százéves a Nemzetközi Vöröskereszt.]

A haditechnika története

Adolph-Auffenberg-Komarow, H.: Ein bedeutender Waffentechniker. Ferdinand Ritter von Mannlicher und sein Lebenswerk. — S, 1963. 11. sz. 11. p.

[Ferdinand von Mannlicher, a neves fegyvertechnikus.]

Barthel, Friedrich: Der Einfluss der Elektronik auf den Kriegsschiffbau. Eine Untersuchung über die Entwicklung vom Zweiten Weltkrieg bis zur Gegenwart. — SuT, 1963. 10. sz. 574—578., 11. sz. 632—635., 12. sz. 699—703. p.

[Az elektronika hatása a hadihajók építésére. A fejlődés vizsgálata a második világháborútól napjainkig.]

Blum, Ignacy: Bem József tábornok rakétái. — Le, 1963. 11. sz. 43—44. p.

[Mennyiben járult hozzá Bem a rakétafegyver fejlődéséhez.]

Brusznicev, N.: Proslje i nasztojassee voennüh dirizsablej. — KZ, 1963. 269. sz. 3. p.

[A katonai léghajók múltja és jelene.]

Burdick, Charles: Le plus gros canon du monde 1940—44. — RHA, 1963. 3. sz. 103—106. p.

[A világ legnagyobb ágyúja, az 1 350 000 kilogrammos „Dora”. Német „csodafegyver” 1940—44.]

Carman, W. Y.: A carving of James the second's reign. — JSAHR, 1963. 41. köt. 166. sz. 77—78. p.

[Egy II. Jakab idejéből származó, fegyvereket és katonai felszereléseket ábrázoló falfaragvány.]

Docter, Heinz: Die Anfänge des Marine-Schnellbootbaues. — WM, 1963. 8. sz. 325—332. p.

[A tengerészeti gyorshajó-építés kezdetei.]

Emde, Joachim: The German Nebelwerfers. — MR, 1963. 5. sz. 93—98. p.

[Német ködvetők a második világháborúban.]

Groote, Wolfgang v.: Eisenbahn und Operation. II. Teil. — Soldat und Technik in der Geschichte. XXI. — SuT, 1963. 1. sz. 38—41. p.

[A vasút és a hadművelet. — A katonai és a technika a történelemben sorozat XXI. folytatása.]

Groote, Wolfgang v.: Soldat und Technik in der Geschichte (XXII) Betrachtung zum Abschluss unserer historischen Serie. — SuT, 1963. 2. sz. 72—73, 116. p.

[A katonai és a technika a történelemben. XXII. folytatás. Észrevételek történelmi sorozatunk végén.]

Hampe, Erich: Technische Nachteile zum Bombenkrieg über Deutschland. — WM, 1963. 10. sz. 405—414. p.

[A Németország elleni bombaháború műszaki átvizsgálása.]

Hofman, Hermann: 100 Jahre Eidgenössische Konstruktionswerkstätte und Eidgenössische Munitionsfabrik in Thun. — ASM, 1963. 7. sz. 382—386. p.

[100 éves a thuni hadianyag- és löszergyár.]

(Hundert) 100 Jahre eidgenössische Rüstungsindustrie in Thun. — AAT, 1963. 8. sz. 10—11. p.

[100 éves a thuni hadiipar.]

- II y vingt-cinq ans (1938—1963.) — Impressions d'un visiteur du salon de l'aviation. — FAF, 1963. 195. sz. 299—308. p.
[25 éve... A repülőbemutató egyik látogatójának visszaemlékezése az akkori repülőgépekre. (A géptípusok fényképeivel.)]
- Kalinke, Helmod:** Die Entwicklung des U-Bootes von den Anfängen bis heute. — Trp, 1963. 1. sz. 61—69. p.
[A tengeralattjáró fejlődése a kezdetől napjainkig.]
- Klinkowstroem:** Waffen des Mittelalters. — PKI, 1963. 3. sz. 30—31. p.
[Középkori fegyverek.]
- Kvitnickij, A.:** Voznikovnenie i razvitie atomnogo podvodnogo flota SzSA. — VIZS, 1963. 11. sz. 44—57. p.
[Az amerikai atom tengeralattjáró flotta keletkezése és fejlődése.]
- Lacombe:** Depuis plus de deux millénaires... La Loire berceau des fabrications d'armement. — RHA, 1963. 2. sz. 83—198. p.
[Loire megye, az ágyúfelszerelés gyártásának bölcsője. Saint-Etienne szerepe az ágyúgyártásban a 16. századtól a második világháborúig.]
- Lusar, Rudolf:** Deutsche Fernlenkboote im Ersten Weltkrieg. — WM, 1963. 2. sz. 51—61. p.
[Német távirányítású csónakok az első világháborúban.]
- Martin, Henri:** Héritage historique de la fortification. — RMI, 1963. 1. sz. 22—31. p.
[Az erődépítés történelmi öröksége.]
- Österreichische Raketenwaffe.** — BI, 1962. 4. sz. [12. p.]
[OSztrák rakétafegyverek a 19. században.]
- Réchin, [Paul]:** Hommes, blindages, machines. — RMI, 1963. 354. sz. 56—65. p.
[Emberek, páncélatok, gépek. — Az ember és a haditechnika a történelem folyamán.]
- Runnebaum, Julius:** Die Geschichte des Maschinengewehrs in der deutschen Armee. — Vom Maxim—MG 1887 bis zum MG 42. — SuT, 1963. 2. sz. 68—71., 3. sz. 134—137. p.
[A géppuska története a német hadseregben. Az 1887 M. Maxim géppuskától a 42 M. géppuskáig.]
- Saundby, Robert:** A „do-it-yourself” power station. — RAF, 1963. 2. sz. 89—93. p.
[Önellátó villamos erőműtelep az angol légierő egyik táborában Aden közelében az 1920-as években.]
- Schell, Adolf v.:** Grundlagen der Motorisierung und ihre Entwicklung im Zweiten Weltkrieg. — WR, 1963. 4. sz. 210—229. p.
[A gépesítés alapelvei és fejlődése a második világháborúban.]
- Schreiber, Arthur:** Die deutsche Marine-Luftschiffabteilung. Leistungen ihres Luftkreuzer während des Weltkrieges. — SuT, 1963. 11. sz. 628—631. p.
[A német haditengerészeti léghajóosztag. Légicirkálójának teljesítményei az első világháború alatt.]
- Seiz, Wolfgang:** Heeresrüstung und Wehrtechnik unter Scharnhorst. Zu seinem Todestag am 28. Juni 1813. — SuT, 1963. 7. sz. 402—404. p.
[A hadsereg felszerelése és a haditechnika Scharnhorst alatt. Halála évfordulójára.]
- Spielberger, Walter J.:** Panzerkampfwagen 35 (t) und 38 (t) mit ihren Abarten. — Fg, 1962. 6. sz. 197—199. [A T—35 és T—38 mintájú német harckocsik és változataik.]
- Spielberger, Walter J.:** Der Panzerkampfwagen III und seine Abarten. — Fg, 1963. 1. sz. 6—21., 2. sz. 34—46. p.
[A „III” jelzésű német harckocsi és változatai.]
- Spielberger, Walter J.:** Der Panzerkampfwagen IV und seine Abarten. — Fg, 1963. 2. sz. 46—56., 3. sz. 71—81., 4. sz. 115—126. p.
[A „IV” jelzésű német harckocsi és változatai.]
- Spielberger, Walter J.:** Der Panzerkampfwagen V „Panther” und seine Abarten. 1941—1945. — Fg, 1963. 5. sz. 149—164. p.
[A „V” jelzésű „Panther” harckocsi és változatai. 1941—1945.]
- Tait, R. E.:** The kipper fleet was there. — RAF, 1963. 2. sz. 133—135. p.
[„A Sunderland” vízi-repülőgép felhasználása az angol légierőnél Távol-Keleten az 1950-es években.]
- Thomer, Egbert:** Die Geschichte der „Dreadnoughts”. — MRB, 1963. 6. sz. 33—36. p.
[A „Dreadnoughts” elnevezésű angol atomtengeralattjáró története.]
- Vaneev, V.:** Zarozsdenie voennoj kibernetiki v zarubezsnüh sztranah. — VIZS, 1963. 8. sz. 38—48. p.
[A katonai kibernetika kialakulása a külföldi államokban.]
- Vinogorszkij, N.:** Iz isztorii razvitija inzsenerenogo oborudovanija mesztoszti i metodiki ego raszcseta. — VIZS, 1963. 12. sz. 92—95. p.
[A terep műszaki felszerelése fejlődésének történetéből és kezelésének módszereiről.]
- Wiener, Fritz:** Gepanzert auf Schiene und Strasse. Episoden aus der Frühzeit österreichischer Panzertruppen. — Fg, 1962. 6. sz. 200—203. p.
[Páncélosok sínen és úton. Az osztrák páncélos csapatok korai történetéből.]

Zimmermann, Jürg: Die Einführung der Feuerwaffen. — WR, 1963. 1—2. sz. 50—58. p.
[A löfegyverek bevezetése. Delbrück hadművészettörténeti könyvének új kiadásával kapcsolatban.]

A hadtudomány és a hadművészet története

Arusanjan, V.: Manevr v nasztupa-tel'nyh operacijah Velikoj Otecstvvennoj vojnij. — VIZs, 1963. 12. sz. 3—12. p.
[A manőver szerepe a Nagy Honvédő Háború támadó hadműveleteiben.]

Die Ausnutzung der Nacht im Kriege. — PKI, 1963. 4. sz. 10—11. p.
[Az éjszaka kihasználása a háborúban. Vélemények a második világháború kezdetéig.]

Batalszki, Georgi: Neprekösznatoszta v dejsztvujata na vojszkite pri nasztöplenie prez vojnite na minaloto. — VISz, 1963. 1. sz. 40—55. p.
[A csapatok támadó tevékenységének folytonossága az elmúlt háborúkban.]

Fedorov, B.: Anglo—amerikanszkaja aviacija v bor'be sz nemeckimi podvodnimi lodkami vo vtoroj mirovoj vojne. — VIZs, 1963. 4. sz. 34—51. p.

[Az angol—amerikai légiőrharcban a német tengeralattjárókkal a második világháborúban.]

Felgtibel: Der Geist der Technik. — PKI, 1963. 5. sz. 3—4. p.

[A technika szelleme. Harcászat és technika. — 1929-ben írt cikke.]

Gershater, E. M.: Chemical agents and battlefield mobility. — MR, 1963. 6. sz. 37—42. p.

[Vegyianyagok felhasználása és mozgékonyág a harc téren. Történeti áttekintés.]

Gorelik, Ja.: O voenno-teoreticeszkom naszedli M. N. Tuhacsevszkogo (K 70-letiju szo dnja rozsdenija). — VIZs, 1963. 2. sz. 107—114. p.
[Tuhacsevszkij hadtudományi hagyatéka. Születésének 70. évfordulójára.]

Groote, Wolfgang v.: Generalfeldmarschall Graf Alfred von Schlieffen (26. Februar 1833 bis 3. Januar 1913). — SuT, 1963. 1. sz. 42—43. p.
[Schlieffen emlékére.]

Hackett, John Winthrop: The profession of arms. Part 1.: Wellsprings in history. — MR, 1963. 10. sz. 34—44. p.

[A fegyverek hivatása. A fegyveres erők történetének rövid áttekintése. 1. rész.]

Zsel'tikov, I.: Razvitie v SzSA raket operativnogo i sztragiceszkogo naznacszenija. — VIZs, 1963. 2. sz. 37—47. p.

[A hadművelési és hadászati rendeltetésű rakéták fejlődése az Egyesült Államokban.]

Hargreaves, Reginald: Bivouacs, billets and barracks. — AQ, 1963. 85. köt. 2. sz. 231—242. p.

[A katonaság elszállásolásának történetéről.]

Heilbrunn, Otto: Guerillas in the 19th century. — RUSIJ, 108. köt. 630. sz. 145—148. p.

[A 19. sz.-i gerillaháborúk tanulságai.]

Hunter, T. M.: [Ferdinand] Foch and [Dwight D.] Eisenhower: a study in allied supreme command. — AQ, 1963. 87. köt. 1. sz. 33—52. p.

[Foch és Eisenhower. Tanulmány a szövetséges legfelsőbb vezetéséről.]

Kaulbach, Eberhard: Schlieffen. Zur Frage der Bedeutung und Wirkung seiner Arbeit. — WR, 1963. 3. sz. 137—149. p.

[Schlieffen munkásságának jelentőségéről és hatásáról.]

Kolesznicsenok, I.: O pricsinah, porozsdajuscsh paniku v vojszkah, i merah ee predotvrasczenija. — VIZs, 1963. 1. sz. 46—59. p.

[A csapatok körében előforduló pánik okairól és annak megelőzési módjairól. Az elmúlt háborúk tapasztalatai alapján.]

Köhler, Karl: Einsatzprinzipien und Luftaufklärung (1870—1914—1944). — WM, 1963. 11. sz. 467—471. p.

[Alkalmazási elvek és a légi feldejtés. 1870—1914—1944-ben.]

Köhler, Karl: „Pogeenköster” Scharnhorst. — WR, 1963. 5. sz. 287. p.

[G. H. Klippel: Scharnhorst tábornok élete c. munkájával kapcsolatban.]

Lipickij, Sz.: Dejsztvija agreszszora v ugrozsaemij period vojnü. (Po opütu vojn XX veka.) — VIZs, 1963. 8. sz. 11—24. p.

[Az agresszor tevékenysége a fenyegető háború időszakában. A 20. század háborúinak tapasztalatai alapján.]

Lombares, Michel de: La défense et le passé. — RDN, 1963. 4. sz. 611—621. p.

[A védelem és a múlt. A hadászati védelem történelmi tapasztalatai.]

Martin, Günther: Machiavelli als „belehrendes historisches Beispiel”. — WR, 1963. 1—2. sz. 44—49. p.

[Machiavelli, mint tanulságos történelmi példa.]

- Réchin*, Paul: Paix et guerre d'hier et d'aujourd'hui. — RMI, 1963. 352. sz. 30—33. p.
[Háború és béke tegnap és ma.]
- Rendulic*, Lothar: Die Führung in Koalitionskriegen. — W, 1963. 10. sz. 523—528. p.
[A hadvezetés a szövetséges háborúkban. 1805-től a második világ-háborúig.]
- Rickli*, D.: Quand Alexandre le Grand jouait de la surprise tactique. — RMS, 1963. 5. sz. 237—244. p.
[Nagy Sándor és a harcászati meglepés.]
- Senger* u. *Etterlin*, Ferdinand M.: Cannae, Schlieffen und die Abwehr. — WR, 1963. 1—2. sz. 26—43. p.
[Cannae, Schlieffen és az elhárítás.]
- Shough*, Bernard: Soldier dogs. — AQ, 1963. 86. köt. 2. sz. 182—183. p.
[Kutyák felhasználása a hadsereg-nél. Rövid történeti áttekintés.]
- Stahl*, Friedrich-Christian: Der Grosse Generalstab, seine Beziehungen zum Admiralstab und seine Gedanken zu den Operationsplänen der Marine. — W, 1963. 1. sz. 6—12. p.
[Schlieffen halálának 50. évforduló-jára. A Nagyvezérkar, kapcsolatai a haditengerészet vezérkarával és gondolatai a haditengerészet hadműveleti tervével kapcsolatban.]
- Tiomain*, S. O.: (Karl von) Clausewitz: a reappraisál. — MR, 1963. 5. sz. 76—79. p.
[Clausewitz újraértékelése.]

AZ ÓKORI ÉS KÖZÉPKORI HADTÖRTÉNELEM

- Meyer*, Hans D.: Vorgeschichte und Begründung des delisch-attischen Seebundes. — H, 1963. 4. sz. 405—446. p.
[A déloszi szövetség előzményei és megalakulása.]
- Jameson*, M. H.: The provisions for mobilization in the decree of Themistokles. — H, 1963. 4. sz. 383—403. p.
[Felkészülés a mozgósításra Themistoklész dekrétumában.]
- Cawkwell*, G. L.: Notes on the peace of 375/4. — H, 1963. 12. köt. 1. sz. 84—95. p.
[Jegyzetek az Athén és Spárta közti békekötésről i. e. 375—374-ben.]
- Majak*, I. L.: Szocial'no-polliticeszkaja bor'ba italijszkih obcsin v period gannibalovoj vojnny. — VDI, 1963. 4. sz. 75—95. p.
[Az itáliai társadalom szociál-politikai harca a Hannibál elleni háború időszakában.]
- Poynder*, A. J. I.: „Quintilius Varus, give me back ma legions”. — AQ, 1963. 87. köt. 1. sz. 59—60. p.
[Quintilius Varus veresége a teutoburgi erdőben. I. sz. 9.]
- Sander*, *Erich*: Die Kleidung des römischen Soldaten. — H, 1963. 12. köt. 2. sz. 144—166. p.
[A római katona öltözeke.]
- Welch*, George Patrick: The legions of Rome. — MR, 1963. 10. sz. 79—89. p.
[A római légiónok.]
- Jarrett*, Michael G.: The African contribution to the imperial equestrian service. — H, 1963. 12. köt. 2. sz. 209—226. p.
[Afrikai lovasság a császári római hadseregben.]
- Beljaev*, V.: Enej — teoretik taktiki. — VIZS, 1963. 9. sz. 106—110. p.
[Aeneas Tacticus — a harcászat teoretikusa.]
- Mondain*, P.: Réflexions sur l'armée byzantine. — RDN, 1963. 3. sz. 487—500. p.
[Megjegyzések a bizánci hadseregről.]
- Devereux*, Robert: The Yassa of Genghis Khan. — MR, 1963. 4. sz. 24—30. p.
[A mongol hadsereg szervezete és a hadviselés módja Dzsingisz kán törvényei alapján.]
- Esser*, Ambrosius Klaus: Der Kreuzzug von Nikopolis. — WR, 1963. 9. sz. 539—550. p.
[A nikápolyi kereszteshadjárat. 1396. szept. 28.]
- Die Schlacht von Lützen*. — BI, 1963. 1. sz. [12—13. p.]
[A Lützen-i csata. 1632. nov. 16.]

ÚJKORI HADTÖRTÉNELEM

- Gembruch*, Werner: Zum Gedanken der Volksbewaffnung in der neueren Geschichte. — WR, 1963. 4. sz. 185—197. p.
[A nép felfegyverzésének a gondolatához az újkori történelemben.]
- Tottemite*, Etienne: La guerre des croisés dans l'Atlantique au VIIIe siècle. — RHA, 1963. 1. sz. 50—64. p.
[Tengeri csaták az Atlanti-óceánon a 18. században.]

Napóleoni háborúk

- Denis:** L'emploi des camélins pendant la campagne d'Égypte, 1798–1801. — RHA, 193. 3. sz. 39–54. p.
[A tevék felhasználása az egyiptomi hadjáratban, 1798–1801.]
- Amort,** Cseszimir: Ruszszkie szoldatü v pamjati csescsesko naroda. — VIZS, 1963. 8. sz. 108–112. p.
[Orosz katonák a cseh nép emlékezetében. Az 1799–1800. évi hadjáratból.]
- Montfort,** M.: L'affaire du fort de Bard 19 mai–1er juin 1800. — RMS, 1963. 3. sz. 101–156. p.
[Bard erőd ostroma 1800 május 19.–június 1. között.]
- Tonnellé,** Jean: Napoléon projette d'envahir l'Angleterre: les Antilles et la campagne de 1805. — RHA, 1963. 1. sz. 101–123. p.
[Napoleon Angliát elfoglalását tervezte: az Antillák és az 1805. évi trafalgari tengeri csata.]
- Greenleaf,** W. H.: The Commission of Military Enquiry, 1805–12. — JSAHR, 1963. 41. köt. 168. sz. 171–181. p.
[Az angol katonai tájékoztató bizottság 1805–12. között.]
- Tonnellé,** Jean: Joseph Bonaparte roi de Naples. — RHA, 1963. 3. sz. 73–96. p.
[Joseph Bonaparte, nápolyi király, 1806–1808.]
- Dreetz,** Dieter: Zur Rolle des Feldmarschalls Gebhardt Leberecht von Blücher bei der Organisierung des militärischen Widerstandskampfes gegen die napoleonische Fremdherrschaft in den Jahren 1807–1808. — ZM, 1962. 2. sz. 236–244. p.
[Blücher szerepéről a katonai ellenállás megszervezésében a napóleoni uralom ellen 1807–1808-ban.]
- Eigel,** Camillus: K. u. k. Pioniere retten Viehhofen. — S, 1963. 4. sz. 11. p.
[Kremsi utászok bevetése 1812. elején.]
- Röder,** Reinhold: Zur Konvention von Tauroggen. — ZM, 1962. 2. sz. 177–193. p.
[A Tauroggen-i egyezmény — a poroszok és oroszok között 1812-ben, a porosz csapatok semlegességéről az orosz háború folyamán.]
- Kocsetkov,** A.: O nekotorih osibkah v oszvescsenii Borodinszkogo szrazsenija. — VIZS, 1963. 12. sz. 36–44. p.
[Néhány tévedésről a borodini csata megvilágításában.]
- Klavdjev,** Sz.: Isztorik i hudozsnik. (Kak szozdavalasz' panorama „Borodinszkaja bitva”). — VIZS, 1963. 9. sz. 101–106. p.
[Történelem és művészet. Hogyan keletkezett a „Borodini csata” panoráma.]
- Povsztjanov,** V.: Geroj Otecsestvvennoj vojnü 1812 goda. — VIZS, 1963. 7. sz. 127–128. p.
[Az 1812. évi honvéd háború hőse: Ja. P. Kul'nev tábornok.]
- Druzsinina,** E. I.: Izdanie neizvesztüh voszpominanij ucsasztnika Otecsestvvennoj vojnü 1812 g. — ISzSzSZR, 1963. 1. sz. 211–218. p.
[Az 1812. évi orosz Honvéd Háború egyik résztvevőjének ismeretlen visszaemlékezéseiről.]
- Molok,** F. A.: Otkliki v Csehii na Otecsestvvennuju voynu 1812. g. i osvoboditel'nüj pohod ruszszkoj armii v Evropu. — NNI, 1963. 4. sz.
[Az 1812. évi orosz honvéd háború és az európai felszabadító hadjárat visszhangja Csehországban.]
- Vlaszskin,** A. G.: Osvoboditel'noe dvizsenie v Germanii i voenno-politicheszkaja podderzska ego Roszsziej (dekabr' 1812 g. — maj 1813 g.) — NNI, 1963. 5. sz. 69–82. p.
[A német felszabadító mozgalom katonai és diplomáciai támogatása orosz részről. 1812. dec. — 1813. máj.]
- Adolph–Auffenberg–Komarow,** H.: Dem Gedenken an den 11. 8. 1813. — S, 1963. 15. sz. 11. p.
[Megemlékezés a Napoleon elleni osztrák hadüzenetről.]
- Straube,** Fritz: Über den Anteil der russischen Truppen am deutschen Befreiungskrieg im Frühjahr 1813. — ZM, 1963. 2. sz. 196–209. p.
[Az orosz csapatok részvétele a német felszabadító háborúban 1813 tavaszán.]
- Straube,** F.: O roli ruszszkoj armii v osvoboditel'noj vojne nemeckogo naroda v pervoj polovine 1813 goda. — VIZS, 1963. 10. sz. 108–114. p.
[Az orosz hadsereg szerepéről a német nép felszabadító háborújában 1813 első felében.]
- Iz isztorii ucsasztnija ruszszkih vojszk v osvobozsdenii Germanii ot napoleonovszkogo iga. — NNI, 1963. 5. sz. 83–92. p.
[Orosz csapatok részvétele Németországnak a napóleoni iga alól való felszabadításában.]
- Druzsinin,** N. M.: Osvoboditel'naja vojna 1813 g. i ruszszkoe obszesztvo. — VI, 1963. 11. sz. 34–46. p.
[Az 1813. évi felszabadító háború és az orosz társadalom.]
- Buchheit,** Gert: Der Reichsfreiherr vom und zum Stein. — St, 1963. 3. sz. 5. p.
[Az 1813-as felszabadító háború és hőse, Heinrich Friedrich Karl von Stein emlékére.]

- Kernes, I.:** 150-letie oszvozboszenija Berlina ruszszkoj armiej. — VIZS, 1963. 3. sz. 127—128. p.
[Berlin 1813. évi felszabadításának 150. évfordulója.]
- Wagner, Anton:** Die Feldzüge des Jahres 1813 im Mitteleuropa. (Zur Schlacht von Leipzig, 16. bis 19. Oktober 1813.) — Tr, 1963. 4. sz. 284—288. p.
[Az 1813. évi hadjáratok Közép-Németországban.]
- Wagner, Anton:** (Joseph Wenzel) Radetzky als Chef des Generalstabes der Heere der Verbündeten im Herbstfeldzug 1813. — ÖMZ, 1963. 6. sz. 352.
[Radetzky, mint a szövetséges hadvezérek vezérkari főnöke az 1813. őszi hadjáratban.]
- Kocsetkov, A.:** Lejpcigszkoe szrazsenie 1813 goda. — VIZS, 1963. 10. sz. 127—128. p.
[Az 1813. évi lipcei csata.]
- Zsilin, P. A.:** Isztoricseszkoje značenje bitvü pod Lejpcigom v 1813 g. — NNI, 1963. 4. sz. 80—90. p.
[A lipcei csata történelmi jelentősége.]
- Thesen zum 150. Jahrestag des Befreiungskrieges von 1815 und der Völkerschlacht bei Leipzig.** — ZG, 1963. 7. sz. 1299—1304. p.
[Tézisek az 1813. évi felszabadító háború és a lipcei népek csatájának 150. évfordulója alkalmából.]
- Eckermann, Walther — Müller, Hans Gerhard — Adamy, Kurt:** Dialektický vztah mezi lidovým bojem a dynastickým vedením války 1813 — výraz boje národních a protinárodních sil v Německu. — HV, 1963. 5. sz. 803—831. p.
[A népi harc és a dinasztikus hadvezetés dialektikus viszonya 1813-ban — a nemzeti és nemzetellenes erők harcának megnyilvánulása Németországban.]
- Uszecek, Hansjürgen:** Zur Darstellung der Völkerschlacht in der imperialistischen deutschen Militärgeschichtsschreibung vor dem ersten Weltkrieg. — ZM, 1963. 3. sz. 347—354 p.
[A népek csatájának ábrázolása az imperialista német hadtörténetírásban az első világháború előtt.]
- Scheel, Heinrich:** Zur Problematik des deutschen Befreiungskrieges. 1813. — ZG, 1963. 7. sz. 1277—1298. p.
[Az 1813. évi német felszabadító háború problematikájához.]
- Zak, L. A.:** Anglo-avsztrijiszkie otnosenija vo vremja vojnü za oszvozboszenie Germanii ot goszpodsztvü Napoleona. — NNI, 1963. 4. sz. 91—102. p.
- [Angol—osztrák kapcsolatok a Németország napóleoni uralom alól való felszabadításáért folytatott háború idején.]
- Dohturov, P.:** Ucsasztie korpusza generala D. Sz. Dohurova v zagranicnüh pohodah 1813—1815 godov. — VIZS, 1963. 10. sz. 114—116. p.
[Dohturov tábornok csapatának részvétele az 1813—15. évi külföldi hadjáratokban.]
- Pröse, Peter:** Die 150 jährige Wiederkehr der Befreiungskriege in der patriotischen Erziehungsarbeit der Nationalen Volksarmee. — ZM, 1963. 3. sz. 371—372. p.
[A felszabadító háború 150. évfordulója a Nemzeti Néphadsereg hazafias nevelőmunkájában.]
- Heinsius, Paul:** Zum Gedenken der preussischen Erhebung vor 150 Jahren. — WR, 1963. 9. sz. 532—538. p.
[Poroszország 150 évvel ezelőtti felemelkedése emlékére.]
- Schmidt, Albert:** 150 Jahre „Eisernes Kreuz“. Erinnerungen an das Jahr 1813. — PKI, 1963. 2. sz. 27—28. p.
[A Vaskereszt alapításának 150. évfordulója.]
- Friedel, Alois:** Das „Eiserne Kreuz“. Geschichtliches zum 150. Jahrestag der Stiftung des Ordens am 10. März 1813. — Trp, 1963. 3. sz. 163—166. p.
[A Vaskereszt alapításának 150. évfordulója.]
- Weller, Jac:** [Arthur Wellesley Wellington's use of guerrillas. — RUSIJ. 1963. 104. köt. 630. sz. 153—158. p.
[Wellington kapcsolata a spanyol népi felkelőkkel a napóleoni háborúk idején.]
- Entract, J. P.:** The Royal Corsican Rangers: inscription in a country churchyard. — JSHAR, 1963. 41. köt. 168. sz. 210—214. p.
[Korzikai vadászok az angol hadseregben a napóleoni háborúk idején. Az alakulat egyik tisztjének sírfelirata.]
- Chabanier, J[ean]:** Comment Roannegagna la Légion d'Honneur. — RHA, 1963. 2. sz. 137—145. p.
[Hogyan nyerte el Roanne város a Becsületrendet 1814-ben?]
- Schoeps, Hans-Joachim:** Die Schlacht von Ligny-Belle Alliance. — PKI. 1963. 4. sz. 24—26. p.
[A Ligny-Belle Alliance-i csata. 1815. június 16—18.]
- Adolph-Auffenberg-Komaróv, H.:** Vor 140 Jahren: Andreas Hofer's Heimkehr. — S, 1963. 2. sz. 11. p.
[Andreas Hofer hamvainak hazaszállítása 1823-ban.]

Balkán háború

Atanaszov, Todor: Sz kreposztzata artillerija pri Odrón. — VISz, 1963. 2. sz. 28–31. p.

[Vártűzsergéggel Drinápoly alatt. Visszaemlékezés.]

Azmanov, Dimitör: Borbata za Odrín. — VISz, 1963. 2. sz. 25–27. p.

[Harc Drinápolyért. Visszaemlékezés.]

Baev, Vaszil: Szpomen za pörvija boj. — VISz, 1963. 2. sz. 47–49. p.

[Visszaemlékezés az első összecsapásra Drinápoly elfoglalásakor.]

Boszilkov, Ljubomir: Dejsztviye na Konnija otrjad pri prevzemaneto na Odrín. — VISz, 1963. 2. sz. 39–41. p.

[A lovas osztág tevékenysége Drinápoly elfoglalásakor.]

Böcsarov, Sztójan: Szpomeni za zsvöta i szöbitijata v Odrín prez vreme na obszadata. — VISz, 1963. 2. sz. 59–65. p.

[Élet és események Drinápolyban a bekerítés alatt. Visszaemlékezés.]

Decseu, Ivan: Szpomeni ot sturma na Odrín. — VISz, 1963. 2. sz. 37–38. p.

[Visszaemlékezés a drinápolyi rohamra.]

Dimitrov, Szvetoszlav: V obszadenija Odrín ot 6 oktömbri 1912 g. do 13 mart 1913 g. — VISz, 1963. 2. sz. 66–68. p.

[A körülzárt Drinápolyban 1912 október 6-tól 1913 március 13-ig]

Doskínov, Petör: Szpomeni ot obszadata i atakata na Odrín. — VISz, 1963. 2. sz. 42–44. p.

[Visszaemlékezés Drinápoly bekerítésére és rohamozására.]

Genov, Conko: Dokument za szlavjanskata szolidarnoszt, projavena szled padaneto na Odrín. — VISz, 1963. 2. sz. 84–85. p.

[Dokumentumok a Drinápoly bevételét követően megnyilvánuló szláv szolidaritásról.]

Grigoriev, Manol: Podvigöt na mladsi podoficer Manol Gigov Trendafilov. — VISz, 1963. 2. sz. 32–33. p.

[Manol Gigov Trendafilov altiszt hőstette Drinápoly alatt. Visszaemlékezés.]

Ivanov, Petko: Ucsasztieto na Georgi Kirkov v Balkanskata i Mezdsuszöuznicseskata vojna i otösnieto mu köm vojnite ot 1912 do 1918 godina. — VISz, 1963. 1. sz. 13–24. p.

[Georgi Kirkov részvétele a Balkán-háborúban, az első világháborúban, és a háborúval kapcsolatos állásfoglalása 1912 és 1918 között.]

Kalinkov, Aszen: Licsniját i maszoviját geroizöm pri ovladjavaneto na Odrinskata kreposzt. — VISz, 1963. 2. sz. 18–24. p.

[A hősiesség egyéni és tömeges megnyilvánulásai a drinápolyi erőd elfoglalása során.]

Kujumdzsiev, Borisz: Plenjavaneto na pasata. — VISz, 1963. 2. sz. 53–57. p.

[A drinápolyi pasa foglyul ejtése.]

Kujumdzsiev, Borisz: Podvigöt na kapitan Angel Todorov. — VISz, 1963. 2. sz. 45–46. p.

[Angel Todorov hőstette Drinápoly ostrománál.]

Najdenov, Todor: Sz 23 peh. Sipcenszki polk pri Odrín. — VISz, 1963. 2. sz. 34–36. p.

[A 23. sípkaí gyalogezreddel Drinápoly alatt. Visszaemlékezés.]

Nitov, Joto: Dokument ot obszadata na Odrín. — VISz, 1963. 2. sz. 78–83. p.

[Dokumentumok Drinápoly bekerítéséről.]

Penkov, Sztójan: Za njakoi novosztvi na bölgarszkoto voenno izkusztvo pri atakata na Odrinskata kreposzt. — VISz, 1963. 2. sz. 10–17. p.

[A bolgár hadművészet néhány új vonása a drinápolyi erődért folyó támadásban.]

Petkova, Marija: Otvuköt na Balkanskata vojna szred evropejszkata obstesztvenoszt. — VISz, 1963. 1. sz. 119–125. p.

[A Balkán-háborúk visszhangja az európai államokban.]

Prevzemaneto na Odrinskata kreposzt — belezsító posztizsenie na bölgarszkata armija. — VISz, 1963. 1. sz. 3–12. p.

[A drinápolyi erőd elfoglalása — a bolgár hadsereg jelentős sikere.]

Szolarov, Belcsö: Vzaimodejsztvieto mezdsu polszkata artillerija i pehotato pri sturma na Odrinskata kreposzt. — VISz, 1963. 2. sz. 50–52. p.

[A tábori tüzérség és a gyalogság együttműködése a drinápolyi erőd ostrománál.]

Az első világháború következményei

Wittwer, Walter: Über die Stellung der deutschen Sozialdemokratie zur Vaterlandsverteidigung vor dem ersten Weltkrieg (1907–1914). — ZM, 1963. 3. sz. 280–294. p.

[A német szociáldemokrácia állás-

foglalása a haza védelmével kapcsolatban az első világháború előtt. (1907–1914.)]

Otto, Helmut: Zum strategisch-operativen Zusammenwirken des deutschen und österreichisch-ungarischen Ge-

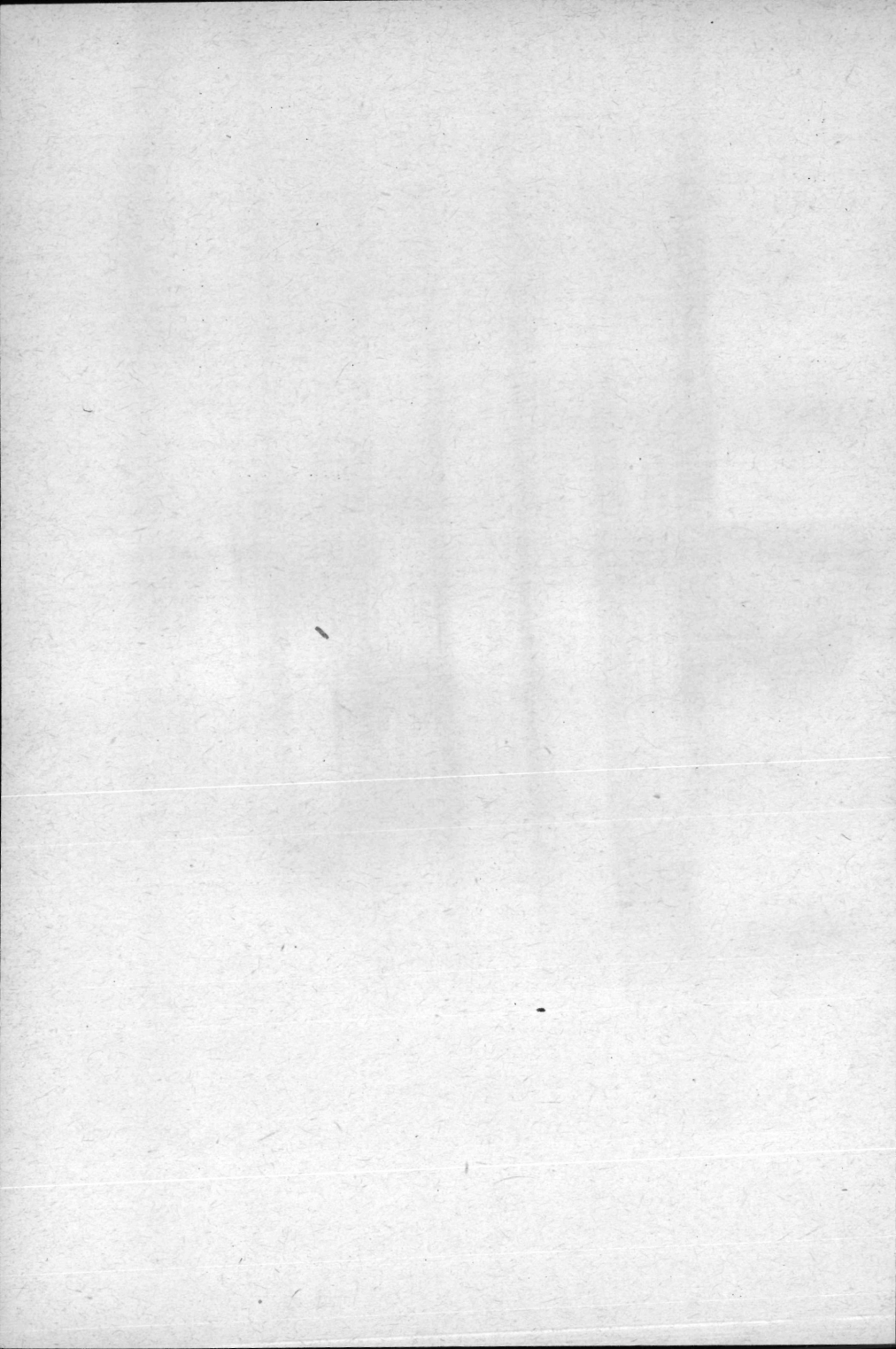
- neralstabes bei der Vorbereitung des ersten Weltkrieges. — ZM, 1963. 4. sz. 423—440. p.
[A német és az osztrák-magyar vezérkar hadászati-hadművelési együttműködéséhez az első világháború előkészítésénél.]
- Beránek, Jan: K počátkum monopolizované výroby armádní vstroje v Rakousko-Uhersku. — HV, 1963. 5. sz. 774—802. p.
[A hadseregfelzserelés monopolizált termelésének kezdetei Ausztria—Magyarországon.]
- Schrotberger, Armin: Die Gliederung des österreich-ungarischen Feldheeres im I. Weltkrieg. — Fg, 1963. 1. sz. 24—25., 2. sz. 33—34. p.
[Az osztrák-magyar hadsereg tagozódása az első világháborúban.]
- Stein, H. R. v.: Die MG—Abteilungen im I. Weltkrieg. — Fg, 1963. 5. sz. 147—148. p.
[Géppuskás csapatrészek az első világháborúban.]
- Un discret anniversaire... René Fonck. Par L.—R. M. — FAF, 1963. 198. sz. 736—769. p.
[Egy legendás francia vadászpilóta: René Fonck.]
- Stein, H. R. v.: Reserve-Kavallerie-Regimenter, Reserve-Kavallerie-Abteilungen und weitere Kriegsfornationen 1914—18 (Schluss). — Fg, 1962. 6. sz. 181—187. p.
[Német tartalékos lovassági ezredek, tartalékos lovassági osztagok és egyéb katonai alakulatok 1914—1918 között.]
- Stein, H. R. v.: Die reitenden Abteilungen der Feldartillerieregimenter 1914—1918. — Fg, 1963. 1. sz. 25—26. p.
[A német tábortűzézredek lovas osztagai 1914—1918-ban.]
- Stein, H. R. v.: Truppenteile von deutschen Kavallerieverbänden im ersten Weltkrieg. — Fg, 1963. 3. sz. 69—71. p.
[A német lovaskötélékek csapatrészei az első világháborúban.]
- Adolf-Auffenberg-Komaróv, H.: Die Donauflotte in Aktion. Vizeadmiral Olaf Richard Wulff zum 80. Geburtstag. — S. 1963. 18. sz. 11. p.
[A dunai flottilla az első világháborúban. Megemlékezés Olaf Richard Wulff 80. születésnapjáról.]
- Maturi, Walter: Il marchese di San Giuliano e l'avvio al rovesciamento delle alleanze italiane nel 1914. — RSR, 1963. 1. sz. 3—8. p.
[San Giuliano márké és a hármasszövetség felbomlásának kezdete 1914-ben.]
- Erofeev, N. A.: Blokada i anglijszkaja diplomatija v godu pervoj mirovoj vojnji. — NNI, 1963. 1. sz. 85—97. p.
[A blokád és az angol diplomácia az első világháború éveiben.]
- Siney, Marion C.: British official histories of the blockade of the central powers during the First World War. — AHR, 1963. 68. köt. 2. sz. 392—401. p.
[A hivatalos angol történetírás a központi hatalmak blokádjáról az első világháború idején.]
- Coffman, Edward M.: Conflicts in American planning. An aspect of World War I. strategy. — MR, 1963. 6. sz. 78—90. p.
[Konfliktusok az amerikai katonai tervezésben az első világháború idején.]
- Bureau, Simone: Tirailleurs malgaches. — RHA, 1963. 4. sz. 128—129. p.
[Malgas lövészek az első világháború előtt és részvételük az első világháborúban.]
- Désiré: Les troupes somaliés pendant les deux guerres mondiales. — RHA, 1963. 4. sz. 141—147. p.
[Szomáli csapatok az első és a második világháborúban.]
- Chabanier, Jean: L'effort de guerre de Madagascar 1914—1918. — RHA, 1963. 4. sz. 120—127. p.
[Madagaszkár gazdasági és katonai erőfeszítései az első világháborúban.]
- Geyr von Schweppenburg, Leo: Der Kriegausbruch 1914 und der deutsche Generalstab. — WR, 1963. 3. sz. 150—163. p.
[A háború kitörése 1914-ben és a német vezérkar.]
- [Nikolaev] Nikolaieff, Alexander M.: The mobilization of the Russian Army in 1914. — AQ, 1963. 86. köt. 2. sz. 229—235. p.
[Az orosz hadsereg mozgósítása 1914-ben.]
- [Nikolaev] Nikolaieff, Alexander M.: Operations of the Russian First Army in East Prussia in August, 1914. — AQ, 1963. 87. köt. 1. sz. 108—114. p.
[Az 1. orosz hadsereg hadműveleti Kelet-Poroszországban, 1914 augusztusában.]
- Das k. u. k. Infanterieregiment Hoch und Deutschmeister Nr. 4. in den Kämpfen bei Sokal, im Juli 1915. — BI, 1963. 3. sz. [12—13. p.]
A cs. és kir. 4. Hoch- és Deutschmeister gyalogezred a Sokal körüli harcokban 1915 júliusában.]
- Marshall, S. L. A.: Suvla Bay. — MR, 1963. 11. sz. 60—68. p.
[Suvla Bay a gallipoli hadműveletben. 1915.]
- Hartl, Ewald: Reise nach Verdun. — PKI, 1963. 2. sz. 28—29. p.
[Megemlékezés az 1916-os verdun-i csatáról.]
- Michauz, Monique: Somme 1916. — RHA, 1963. 3. sz. 97—102. p.
[Az 1916. évi somme-i csata hősi halottainak emlékét őrző műalkotások ismertetése.]
- Allen, G. R. G.: A ghost from Gallipoli. — RUSI, 1963. 108. köt. 630. sz. 137—138. p.
[A brit titkos szolgálat kísérlete Törökország megnyerésére az első világháború idején.]

- Haiber, William Paul:** To gain the rear. — MR, 1963. 11. sz. 40—49. p.
[A háterszág megszervezése. A gerilla hadviselés jellemzői a Lawrence ezredes által vezetett török-ellenes arab felkelésben 1916—18-ban.]
- Adolph-Auffenberg-Komaróv, H.:** Der gemeinsame Sieg der „Rainer“ und „Khevenhüller“. — S, 1963. 21. sz. 11. p.
[A „Rainer és „Khevenhüller” gyalogosok közös győzelme az olasz fronton 1917. nov. 6-án.]
- Wiedner, Josef:** Immer wie bei Flitsch! — S, 1963. 19. sz. 12. p.
[A flitsch-i áttérés 45. évfordulója.]
- Volkart, W.:** Die Schlacht an der Laffaux-Ecke — Oktober 1917. — ASM, 1963. 7. sz. 387—393. p.
[Az 1917 októberi Laffaux melletti csata.]
- Volkart, W.:** Die Schlacht an der Laffaux-Ecke — Oktober 1917. — ASM, 1963. 7. sz. 387—393. p.
[1917. októberében a Laffaux-szögletnél vívott csata.]
- Dubois:** Combattants antillais des deux guerres. — RHA, 1963. 1. sz. 155—160. p.
[Az első és a második világháború antillái harcosai.]
- Mogülevszkij, Sz. A.:** Taktika mezsdu-narodnogo oportunizma v voproszah vojnü i mira (fevral' — oktjabr' 1917 g.) — VI, 1963. 12. sz. 103—114. p.
[A nemzetközi oportunizmus taktikája a háború és a béke kérdéseiben (1917. febr.—okt.)]
- Szolov'ev, O. F.:** Iz isztorii imperialiszticeszkijh planov raszcslenenija Szovetszköj Roszszii. (Anglo-francuzszkoe szoglasenie ot 23 dekabrja 1917 g.) — ISzSzSzR, 1963. 3. sz. 133—144. p.
[A Szovjet-Oroszország feldarabolására irányuló imperialista tervek történetéből, Angol-francia egyezmény 1917. december 23-án.]
- Dokumentü A. A. Bruszilova. — VIZs,** 1963. 3. sz. 77—84. p.
[Bruszilov dokumentumok az első világháború és a polgárháború éveiből.]
- Imig, Werner:** Zur Hilfe V. I. Lenins für die revolutionäre Bewegung in den deutschen Armeen an der Ostfront. — ZM, 1963. 4. sz. 458—470. p.
[Lenin segítsége a keleti fronton harcoló német hadsereg forradalmi mozgalmi számára.]
- Stulli, B.** Válogatott dokumentumok a tengerészek 1918. febr. 1—3-i katonái felkészéséről. — Arhivski Vesnik (Zagreb), I. köt. 1958. 174—249. p.
- Pichlik, Karel:** Rozpad rakousko-uherské armády na pozdim 1918. — HV, 1963. 2. sz. 226—276. p.
[Az osztrák—magyar hadsereg szétesése 1918 őszén.]
- Goutard, A.:** Gefangenschaft 1918. Vom Kemmel zur Ostsee. Aus den Tagebüchern des Colonel —. Übers. v. Ulrich Lüss. — WR, 1963. 7. sz. 401—424. p.
[Goutard ezredes naplójából. Fogóság 1918. Kemmeltől a Keleti-tengerig.]

Összeállították:

Molnár Éva, Viniczai István,
Windisch Aladárné

TARTALOMJEGYZÉK

Tanulmányok

Dr. MÜNNICH FERENC	A moszkvai rádió hírmagyarzója Magyarország húsz évvel ezelőtti politikai és katonai helyzetéről — — — — —	551
M. MALAHOV ezredes	A szovjet csapatok hadműveletei Magyarország felszabadításáért — — — — —	563
Dr. MUCS SÁNDOR alezredes, a történelemtudomány kandidátusa	Magyar műszaki csapatok a német fasizmus elleni harcban — — — — —	598
JONO MITEV ezredes	A bulgáriai népi antifasiszta fegyveres felkelés 20. évfordulója (1944. szeptember 9. — 1964. szeptember 9.) — — — — —	620

Közlemények

Dr. ROMHÁNYI IMRE o. őrnagy	A vegyi harcanyagok és a vegyi háború a történelemben — — — — —	635
--------------------------------	---	-----

Szemle

WINDISCH ALADÁRNÉ	Gosztonyi Péter: A budapesti csata 1944—45-ben	654
SZABÓ SÁNDOR	Leipniker Artúr mérnökőrnagy: Sugárfelderítő és sugárellenőrző műszerek — — — — —	660
	Néhány könyv a Zrínyi Katonai Kiadó IV. negyedévi tervéből — — — — —	664
MARKÓ ÁRPÁD a történelemtudomány kandidátusa	Haraszti Sándor—Pető Tibor: Útikalandok a régi Magyarországon — — — — —	666

Hadtörténelmi okmánytár

	Magyar katonák átállásai a Vörös Hadsereghez hazánk felszabadítása során — — — — —	670
--	--	-----

Bibliográfia

MOLNÁR EVA, VINICZAI ISTVÁN, WINDISCH ALADÁRNÉ	Külföldi folyóiratok hadtörténelmi repertórium 1963 — — — — —	690
--	--	-----

СОДЕРЖАНИЕ

Д-р ФЕРЕНЦ МЮНИХ Полковник М. МАЛАХОВ Подполковник д-р ШАНДОР МУЧ кандидат Историческая Наук Полковник ЯНО МИТЕВ	Коментатор Московского радио о политическом и военном положении Венгрии двадцать лет тому назад 551 Операции советских войск по освобождению Венгрии 563 Венгерские инженерские войска в борьбе против немецкого фашизма. I. часть — — — — — 598 На 20 годовщину болгарского народного антифашистского восстания (9 сентября 1944—9 сентября 1964 г.) 620
---	--

СООБЩЕНИЯ

Д-р ИМРЕ РОМХАНИ	Боевые отравляющие вещества и химическая война в истории — — — — — 635
------------------	--

РЕЦЕНЗИИ

ВИНДИШ АЛАДАРНЭ ШАНДОР САБО АРПАД МАРКО кандидат исторических наук	Петер Гостони: Будапештская битва в 1944—45 годах 654 Инженер-майор Артур Лейпникер: Приборы радионейной разведки и дозиметрического контроля — — 660 Несколько книг из плана IV. квартала Военного Издательства им. Зрини — — — — — 664 Шандор Харасты—Тибор Пете: Приключения по пути в старой Венгрии — — — — — 666
---	---

ВОЕННЫЙ АРХИВ

Переход венгерских солдат на сторону Советской Армии в ходе освобождения нашей родины — — —	670
---	-----

БИБЛИОГРАФИЯ

ЕВА МОЛЬНАР ИШТВАН ВИНЦИАИ ВИНДИШ АЛАДАРНЭ	Репертуар иностранных военно-исторических журналов. 1963 г. — — — — — 690
--	---

INHALTSVERZEICHNIS

Studien

Dr. FERENC MÜNNICH	Der Nachrichtendienst der Moskaur Radios über die politische und militärische Lage Ungarns vor zwanzig Jahren — — — — —	551
M. MALAHOV Oberst	Die Operationen der Sowjetischen Truppen um die Befreiung Ungarns — — — — —	563
Dr. SÁNDOR MUCS Oberstleutnant Kandidat der Geschichtswissenschaften	Ungarische Pioniereinheiten im Kampf gegen den deutschen Faschismus — — — — —	598
JONO MITEV Oberst	Der zwanzigste Jahrestag des bewaffneten bulgarischen Volksaufstandes. (9. September 1944. — 9. September 1964.) — — — — —	620

Mitteilungen

Dr. IMRE ROMHÁNYI Arzt-Major	Chemische Kampfstoffe und der chemische Krieg in der Geschichte — — — — —	635
---------------------------------	---	-----

Rundschau

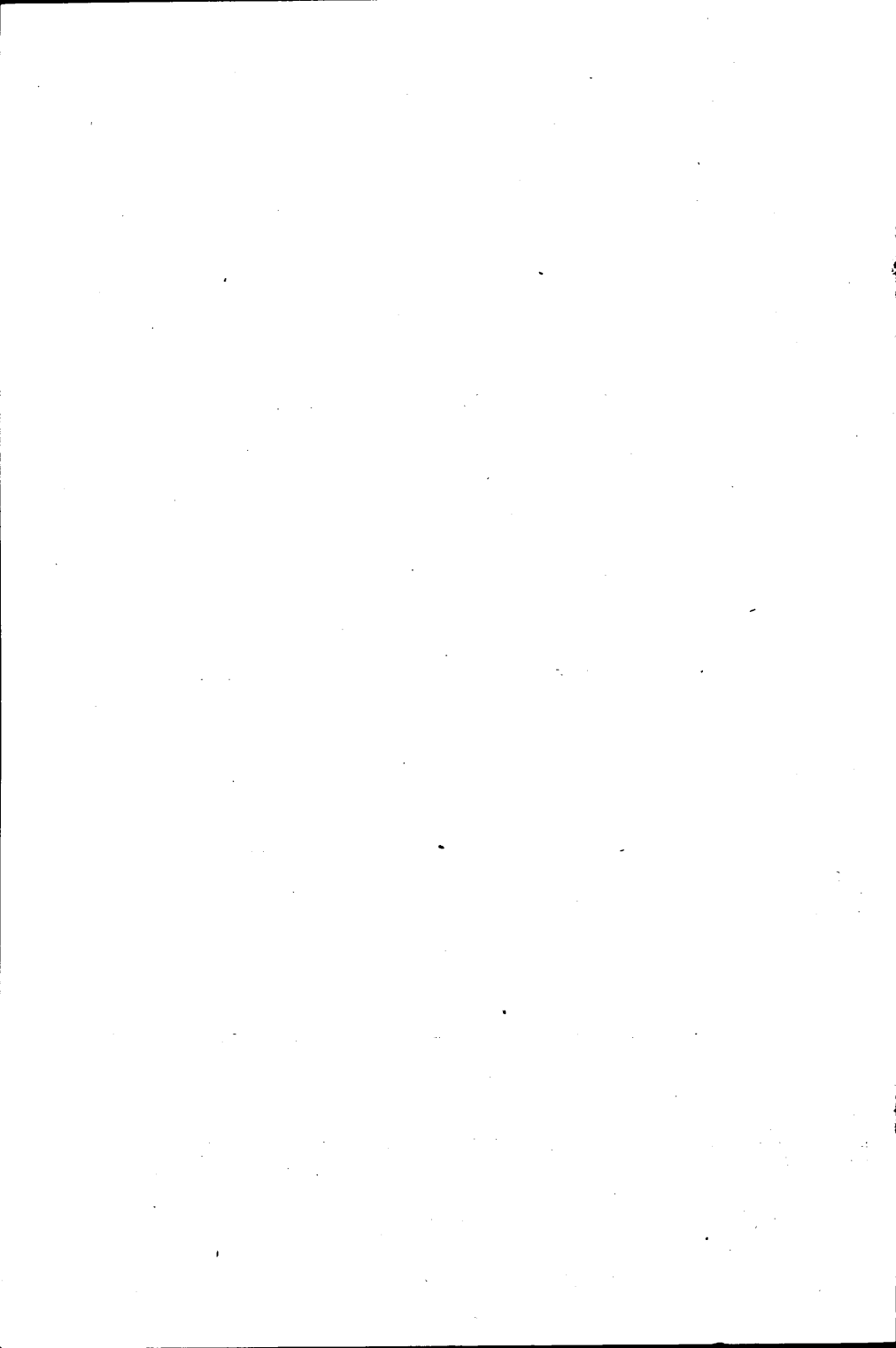
FRAU ELEONORA WINDISCH	Peter Gosztonyi: Die Budapester Schlacht in 1944—45 — — — — —	654
SÁNDOR SZABÓ	Artur Leipniker: Ingenieur-Major: Strahlungsaufklärungs- und Kontrollgeräte — — — Einige Bücher des Zrinyi Militärverlags aus seinem IV. vierteljährigen Plan — — —	660 664
ÁRPÁD MARKÓ Kandidat der Geschichtswissenschaften	Sándor Haraszi—Tibor Pető: Reiseabenteuer in Alt-Ungarn — — — — —	666

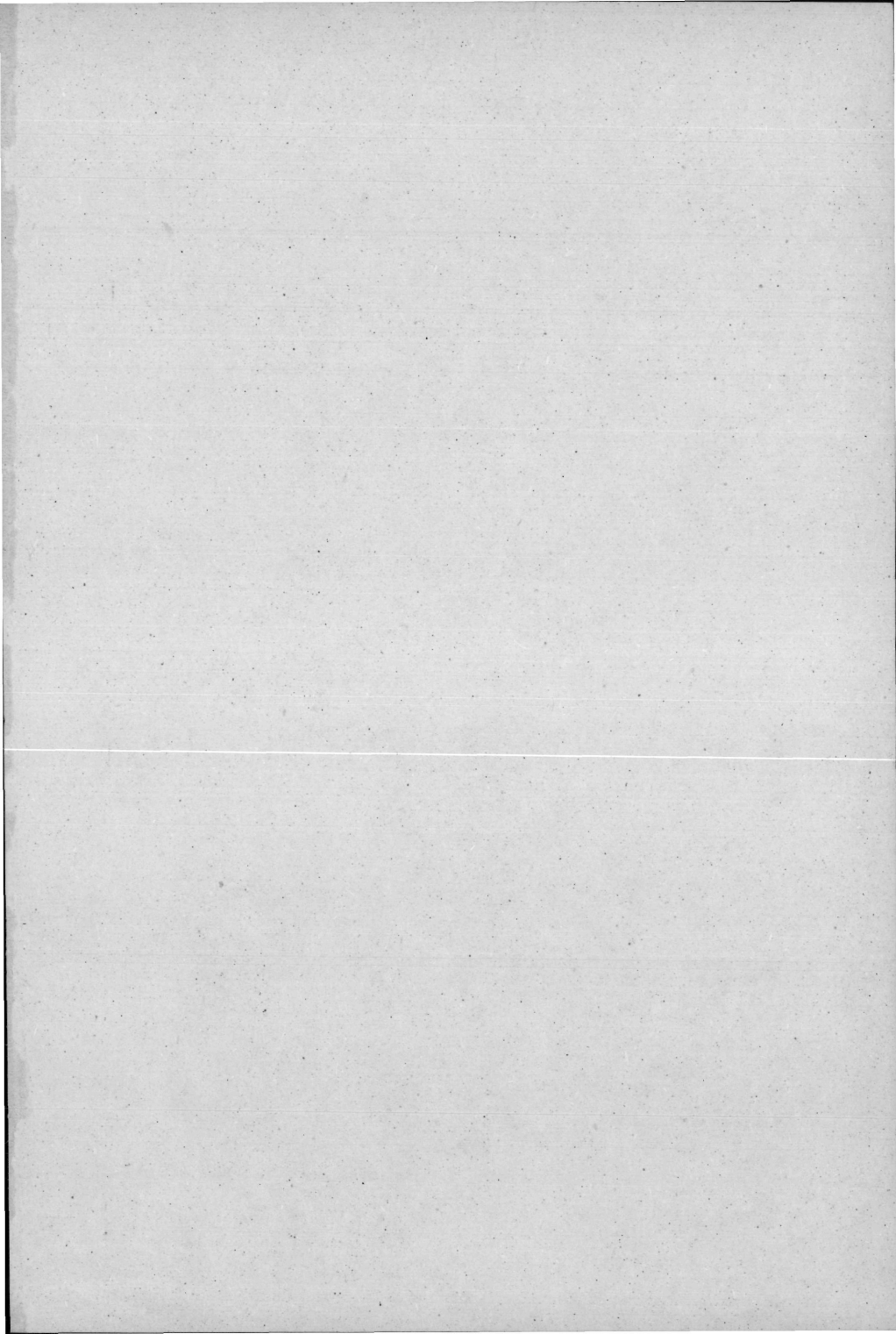
Kriegsgeschichtliche Urkundensammlung

Der Überlauf ungarischer Soldaten zur Roten Armee während der Befreiung unserer Heimat — — — — —	670
--	-----

Bibliographie

EVA MOLNÁR ISTVÁN VINICZAI FRAU ELEONORA WINDISCH	Kriegsgeschichtliches Repertorium der ausländischen Zeitschriften 1963 — — — — —	690
--	--	-----

Āra: 8,— Ft.